

I. VIII

1930

Кн. 2.

БОГОСЛОВІА ВОЇНОСЛОВІА

НАУКОВИЙ ТРИМІСЯЧНИК

ВИДАЄ

**БОГОСЛОВСЬКЕ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО**

ЛЬВІВ — LEOPOLI

Зміст (Index)

	Сторона (pag)
Dr. Nic. Rusnak — De C. J. C. respectu ad codificationem iuris Ecclesiae catholicae orientalis	81—118
Волод. Левицький—Церковне судівництво в церковних уставах XI і XII віку (Vlad. Levyckij — De iudiciis ecclesiasticis in Ucrainorum constitutionibus publicis XI et XII saec.) докінч. сл.	119—131
2. Огляди й оцінки (Conspectus et recensiones) Dr. M. Grabmann — Die Grundgedanken des hl. Augustinus über Seele und Gott (о. А. Іщак). Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. Переклав з грецького митр. А. Шептицький (о. В. Лаба). Василь Щурат — В обороні Потієвої Унії (о. В. Толочко). D. Cuth. Butler — Sancti Benedicti Regula Monasteriorum (о. Бульс Ч. св. Ізб.). о. Др. Кархут — Граматика української церковнослов'янської мови (о. Т. М.)	132—141
3. Вибрані питання (Analecta) : о. А. Іщак — о. Іван Рудович † 6.VIII 1929.	142—144
4. Всячина — Хроніка (Varia — Chronica). Вартість богослов'ї як науки — Кард. Гаспарі — Проф. Бавмштарк. — Новий орган Ферстера. — Нова св. Конгрегація. — Переповнення німецьких університетів — Катол. університет в Дубліні. — Міжнародний конгрес історії релігії.	145—150
5. Книжки і часописи (Libri et ephemerides)	151—170

NOTA: „Bohoslovia“ quater in anno (praeter „Summaria“, semper unum alterumve articulum latine conscriptum continens) prodit Annua subnotatio pro externis regnis 2½ Dol. am.

„Bohoslovia“ Leopold (Lemberg)
Kopernika 36.

De C. J. C. respectu ad codificationem iuris Ecclesiae catholicae orientalis

§. 4. Relatio sacerdotum variorum rituum catholicorum ad seinvicem

§ 1. Unusquisque autem ritum suum sequatur.¹⁾ Haec eadem statuta leguntur quoad Sacramentalia. „In Sacramentalibus conficiendis seu administrandis accurate serventur ritus ab Ecclesia probati“²⁾.

Ratio canonum citatorum ordinatione innititur concilii oecumenici Florentiae anno 1439. habiti, quae ita sonat: „Sacerdotes in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet iuxta suae Ecclesiae sive occidentalis, sive orientalis consuetudinem“³⁾

Lex itaque communem latini et graeci ritus sacerdotum ad seinvicem ordinans relationem summa haec est: omnes et singuli stricte, quae a proprio ritu et praescripta fuerint disciplina, servare debent. Quapropter:

1. Episcopus latini ritus catholicus sine speciali Summi Pontificis indulto iuvenem non potest ordinare graeci ritus catholicum. „Episcopus proprius ... subditum orientalis ritus, sine apostolico indultu, licite ordinare non potest“⁴⁾.

Regulae huic intime nexum esse canonem 961 patet „Litterae dimissoriae mitti possunt ab Episcopo proprio ... ad quemlibet Episcopum, ... excepto casu, citra apostolicum indultum, Episcopo ritus diversi a ritu promovendi“⁵⁾. Haec eadem sibi vetita esse teneant Episcopi etiam ritus orientalis. Codicem C. J. C. de hoc quidem formaliter positive non loqui, certum est, rem tamen reciprocam esse, omnibus patet. Causa, cur in Codice C. J. C. non reciprocum hoc legi possit principium, est, quia

¹⁾ Can. 733. §§ 1. 2.

²⁾ Can. 1148. § 1. Cf. can. 1002., 1257., 1259., 1261.

³⁾ Decr. Unionis Graec. in Bulla Eug. IV. „Laetentur coeli.“ Dd. 6. VIII. 1439. § 4. V. Denzinger, l. c. pag. 200. p. 587.

⁴⁾ Can. § 955. 2.

⁵⁾ Can. 961. Cf. can. 966. et 1006.

Codex C. J. C. non disciplinam ordinare voluit Ecclesiae Catholicae orientalem¹⁾). Hanc eandem rationem, quae ex dictis duce sana ratione logicisque cogitandi legibus iure merito concludi potest et debet, per partes, cum facile intelligatur, proponere supervacaneum putamus.

Benedictus XIV in Bulla „Etsi pastoralis“ notavit adhuc, candidatum, qui sine speciali Sedis Apostolicae indulto se ab alterius ritus episcopo ordinari curaverit, perpetuae subesse suspensioni²⁾).

2. Vetitum est sacerdotibus ritum proprium commutandi. Et quidem vetitum habeatur tum quaevis ex ritu altero in alterum permutatio³⁾), tum quaevis praescriptorum ritus transgressio⁴⁾).

Commutationi ritus ante Codicis editionem poena inflictata erat suspensionis⁵⁾).

3. Sacerdos ritus orientalis sacrificium Missae in pane conficiat fermentato⁶⁾), occidentalis in azymo, quod omnibus

1) Cf. can. 1.

2) Bened. XIV „Etsi pastoralis“, 26. V. 1743. § 9. p. 9.

3) Can. 98. §. 2.

4) Can. 733. §§ 1.2. Cf. can. 1148. § 1.

5) S. Congr. Inquis. 1644. 6. III. — Bened. XIV in Bulla citata, § 2. 14. Idem in Const. „Allatae sunt“, § 9. Sacerdos graecus, qui ritu latino celebrare praesumpserit, item sacerdos latinus, qui graeco ritu idem facere ausus fuerit, suspensioni subiciatur perpetuae. V. S. Pii V. Bullam „Providentia“. Ordinationes legum ecclesiasticarum comparatae iisdem, quae in novo Iuris Canonici Codice explicite tradita sunt, probant, quaestionem hanc duce Codice Novo eodem modo solutam esse, quam tempore Bullarum prius citatarum. Licet enim suspensio perpetua formaliter non impressa fuerit, tamen variationem rituum talem stricte vetitam esse, legentibus patet. Referri hoc non tantum ad immolationem sacrificii Missae, sed ad ipsam etiam Sacramentorum administrationem, aequè certum est. Et licet administratio formaliter non contineatur in suspensione perpetua, tamen permutatio praescriptorum diversorum rituum strictissime vetita censenda est, cum ratio et finis praecepti eadem sint. Poenam itaque involveret inoboedientibus immentem severam. Huc pertinent et ipsa Ecclesiae Sacramentalia, quia haec ad essentialia ritus spectant. Absolute itaque incorrecte, consequenter male agerent sacerdotes orientales, sepeliendo latini ritus demortuos secundum eorundem ritus disciplinam, quod sibi vetitum esse quisque sciat.

6) Panis apud nos in immolando Missae sacrificio usitatus dicitur prosphora, a προσφραειν; ex farina tritici aqua pistus, admixto saleet adhibito fermento. Cf. Dr. Russnák: De sacrificio Missae Orientalium (A keleti, egyház miséi). Budapestini, 1915. pag. 160.

strictae mandata Ecclesiae. „In Missae celebratione sacerdos, secundum proprium ritum, debet panem azymum, vel fermentatum adhibere ubicunque Sacrum litet“¹⁾.

¹⁾ Can. 816. — Eug. IV „Laetentur coeli“, a. 1439. — Benedictus XIV „Etsi pastoralis“, a. 1742. sub II. Cf. S. Alphonsi de Lig.: Theol. Mor. Lib. 6. Tr. 3. Cap. 1. dub. 3. p. 202-203. Ratisbonae, a. 1880. „Perinde est ad valorem sacramenti sive panis sit azymus, sive fermentatus, ut definiuit Tridentinum; quia uterque est usualis et proprie dictus panis. Interim in suis ecclesiis Latini in azymo, et Graeci in fermentato conficere tenentur sub gravi praeepto et culpa mortali, a qua non excusat necessitas, v. gr. dandi Viaticum... Est commune... Sic enim tradidit Concilium Florentinum in decreto ad Armenos § 2. Definimus, in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque iuxta ecclesiae suae sive occidentalis, sive orientalis consuetudinem. Hinc noster ss. P. Benedictus XIV in constit. super ritibus Graecorum edita a. 1742. „Etsi pastoralis“, § 6 n. 10. sub poenis perpetuae suspensionis a divinis confirmat prohibitionem ne Latinus aut Graecus praeter proprium ritum celebret. 203. Sed dubitatur, 1. an Latinus in locis Graecorum possit celebrare in fermentato, et Graecus in locis Latinorum in azymo. Conveniunt DD., quod si inter Graecos inveniatur ecclesia Latinorum, in qua Latinus ritus servatur, sacerdos Latinus debeat consecrare in azymo, et sic econtra... Communiter et probabilissime... omnes... docent, Latinum tunc posse celebrare sive in fermentato sive in azymo, in fermentato, iuxta doctrinam d. Augustini (Ep. 54. cap. 2.), ubi sic ait: Nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit ecclesiam, ad quamcunque forte devenerit. Potest enim celebrare in azymo; tum quia, etsi bene facit, qui morem regionis, ubi reperitur, sequitur, ad id tamen non tenetur...“ Auctoritati innixi S. Alphonsi (S. poenit. 3. VII 1831. a Greg. XVI. confirm. V. Müller, Theol. Mor. t. 1. pag. 22. — Noldin, De princ. pag. 289. d. 252. sub. 2), sententiae libenter subscribimus asserenti, locis exclusive sive graeco ritui dicatis, sive latino, sacerdotes non ritus sui usum inveniunt, ibique transitorie commorantes secundum praescripta ritus ibidem inventi celebrare posse respectu panis azymi vel fermentati propria, consequenter orientalem in pane azymo, occidentalem in fermentato.

Talem exceptionalem videre licet in agendi ratione characterem Basilitarum Grotta-Ferrata habitantium, qui „Missam lingua graeca ritu tamen et amictu latino ac azymo celebrant, per specialem tamen Bullam privilegium obtinuerunt, ut Missam etiam ritu graeco et in fermentato celebrare possint.“ Epist. Card. Kollonich ad Clementem XI, 11. VII. 1705 missa. Id est, privilegii ratio censenda est non actus hic subsequens, sed Missa latina et in azymo. (V. Nilles, Symbolae, p. 51.) Benedictus XIV, tamen monachos Grotta-Ferrataenses privilegio dicto, posse illos ritu etiam latino celebrare, 20. IV. 1751. orbavit. (V. Princ. Maxim., Prael. de Lit. Orient. Freiburg, 1908. pag. 6.)

Administrationem SS. Eucharistiae Sacramenti Canon ordinat sic sonans: „Can. 851. § 1. Sacerdos sacram communionem distribuatur azymo pane vel fermentato, secundum proprium ritum. § 2. Ubi vero necessitas urgeat nec sacerdos diversi ritus adsit licet sacerdoti orientali qui fermentato utitur, ministrare Eucharistiam in azymo, vicissim latino aut orientali, qui utitur azymo, ministrare in fermentato; at suum quisque ritum ministrandi servare debet“¹⁾).

Canon citatus expresse solvit quaestionem pro graeci et latini ritus catholicis in America a S. Congr. de Prop. Fide anno 1914. compositam interimaliter²⁾).

4. Can. 823. ita sonat: „Can. 823. § 2. Deficiente altari proprii ritus, sacerdoti fas est ritu proprio celebrare in altari consecrato alius ritus catholici, non autem super Graecorum antimensis“³⁾).

Canon citatus ordinat explicite, sacerdotibus super altare alterius ritus licitum esse Sacrum litare, si fuerit consecratum. Quapropter sacerdos orientalis in altari consecrato latino ritu, et vicissim sacerdos occidentalis super consecrato ab episcopo orientali ritu catholico licite possunt liturgisare. Ex quo sequitur, illuc, ubi altare consecratum fuerit orientalium, a sacerdotibus latinis altaria sic dicta portatilia non esse portanda. Patet ex principali canonis 823. ordinatione, contenta §-o 2-a.

Canon citatus formaliter interdicit sacerdotibus latinis super

¹⁾ Can. 851. §§ 1. 2.

²⁾ Decretum S. Congreg. de Prop. Fide citatum legi potest in Act. Ap. Sedis, Num. 14. anni 1914. Decretum hoc mutuam graeci ritus et latini catholicorum relationem iuridicam pro decennio composuit ita, ut casu necessitatis, absente alterius ritus sacerdote, SS. Eucharistiae Sacramentum possit a sacerdotibus graeci ritus administrari Sacramento in azymo confecto, et vicissim a sacerdote latino possit conferri in Sacramento super fermentatum confecto, adhibito tamen ab alterutro ritu semper proprio. Decretum S. Congreg. de Prop. Fide citatum, lucem aspiciente Codice C. J. C., pontem quasi format inter canonem ipsum ordinationemque pro Americanis tunc temporis latam. Quod tunc interimaliter tantum et exceptionaliter factum est, canone hoc sancitur posthinc pro semper. Adnotandum tamen hodie quoque servandum, quod canon dicit: „ubi necessitas urgeat“. Excipi non nisi casus ille posset, ubi agendi ratio talis perantiqua iam est, vel immemorialis, vel adminus centennaria. Cf. can. 5.30. Tali in loco „necessitas“ non exigitur.

³⁾ Can. 823. § 2.

antimensiis¹⁾ nostris Sacrum litare. Ordinatio canonis renovata habet hac in re ea, quae in Bulla continentur Benedicti XIV „Etsi pastoralis“ dicta. Decretum canonis simplicem continet oboedientiae ordinem, in praxi adamussim servandum. Vicissitudinem mutuamque prae oculis habendo disciplinarum diversarum ordinem, aequum et iustum apparet id, quod — qua directivum servandum rogandum est a nobis in futurum, ut facta disciplinae canonumque Ecclesiae Catholicae orientalium codificatione, id canone stabilisetur vicissim servandum, ita nempe, ut sacerdotibus orientalibus canone vetitum sit super dictis celebrare altaribus occidentalium portatilibus. Aequalitati rituum diversorum innixi, sententiam profitemur, sacerdotibus ritus orientalis catholicis stricte vetitum esse sacras super altaribus portatilibus celebrandi Missas, siquidem id agendi super antimensiis sacerdotibus occidentalibus positive interdictum est. Nemo tamen subiectivum sententiam intelligat nostram, siquidem haec est ordinatio ipsius S. Sedis Apostolicae, quae in responso per S. Congreg. de Prop. Fide 15. III. a. 1901. ad episcopum Satmariensem misso, quaestionem hanc plena reciprocitate solvebat ordinando, sacerdotibus occidentalibus super altaribus portatilibus, orientalibus vero super antimensiis litandum esse²⁾.

¹⁾ Antimensium, antimenzion, vel ἀντιμήσιον. Linteum quadratum, cui imago Christi sepulchro impositi et mediorum passionis Dominae impicta est, Linteo tali episcopus ipse in personass. insuit reliquias, quae consuetudinis tenent rationem antiquissimae, sacras solum super martyrum reliquiis litatas fuisse olim liturgias. Antimenzione utimur hodie in templis, quorum altare non ab episcopo fuerit consecratum „Κυρίως δὲ ἐπ’ ἐκείνων τῶν τραπεζῶν τίθενται τὰ ἀντιμήσια, ὡς καθιέρωσις οὐχ ἡγίασεν“. Ita Blastarus, in Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων. — Ἐν Ἀθήναις, 1852-1859. VI. 81. Itaque in templo, per episcopum solemniter praescripta celebritate consecrato, antimenzion adhiberi non debet. Impedito tamen in cosecrandis altaribus episcopo saepissime, in supplementum consecrationis ab antiquissimis inde iam temporibus adhiberi solent antimenzia. Ubi quae ergo altare consecratum defecerit, ibi non adhibito nullatenus Missam celebrare licet antimensio. „Οὐδὲ ἔξεστιν ἐν ἀκαθιερώτῳ ναῷ χωρὶς ἀντιμησίου ἱερουργίαν γενέσθαι ποτέ“. Resp. Joannis Cret ex saec. XII. in Ath. Synt. V. 414. Ex quo sequitur, antimenzia in ritu orientali usitata non aliud quid esse, quam in ritu occidentali altaria portatilia. In utrisque enim ss. habentur reliquiae. Cum ergo tum altaria portatilia, tum antimenziona nostra sacris ornata sint reliquiis, optimum nobis videtur, solemnibus hac in quaestione vicissitudinis declaratio, in qua spiritus pateret s. Unionis charitatisque mutuae.

²⁾ Decr. S. Congreg. de Prop. Fide, dd. 15. III. 1901. ad episcopum Satmariensem.

Addendum tamen est, in casu necessitatis licite adhiberi altaria a sacerdotibus diversorum rituum posse vicissim. Id est, casu quo quis in territorio puta iter faciēdo non altare secundum proprium ritum haberet consecratum, videlicet sacerdos latinus non haberet copiam altaris portatilis, graecus vero antimenzione caretet. tunc possunt altaria alterius ritus adhiberi, id est sacerdos graecus super altari portatili, latinus vero super antimenzione Missam celebrare¹⁾.

5. Respectu Sacramenti Confirmationis sequentia sunt notanda.

Primo citandum iudicamus canonem ipsum, de Sacramento Confirmationis disponentem. „Can. 782. § 1. Ordinarius Confirmationis minister est solus Episcopus. Extraordinarius est presbyter, cui vel iure communi vel peculiari Sedis Apostolicae indulto ea facultas concessa sit. § 4. Presbyter latini ritus, cui vi indulti haec facultas competat, confirmationem valide confert solis fidelibus sui ritus, nisi in indulto aliud expresse cautum fuerit. § 5. Nefas est presbyteris ritus orientalis, qui facultate vel privilegio gaudent, confirmationem una cum baptismo infantibus sui ritus conferendi, eandem ministrare infantibus latini ritus“²⁾.

Canon citatus tria complectitur legis principia. Primum est, ministrum Sacramenti Confirmationis ordinarium esse solum episcopum, extraordinarium sacerdotem simplicem. Principium secundum ipsam declarat rationem fundamentalem, cui facultas sacerdotum simplicium respectu administrandi Sacramenti Confirmationis inhaereat. Tertium demum limites sacerdotum orientalium et occidentalium in agendo declarat servandos.

De principio primo nihil ultra loquendum est nobis; est enim doctrina catholica, ab omnibus fide profitenda. Maioris momenti quoad praxim dicenda sunt principia secundum et tertium.

¹⁾ Iuxta praescriptum Ecclesiae Catholicae originetenus latum orientale, antiquitus super unoquoque altari quotidie unum tantum fas erat litandi Sacrum. V. Leonis X, Constit. „Accepimus nuper“. Benedicti XIV. „Demandatum“. § 8. Praeceptum hoc apud nos nullibi, vi consuetudinis contrariae, abolitum censendum esse patet. Si tamen alicubi generaliter adusque conservatum illud esse patuerit, ibi vim obligatoriam illi inesse tenendum esset.

²⁾ Can. 782. §§ 1. 4. 5.

Ratio, vi cuius presbyteri qua administratores Sacramenti Confirmationis teneantur extraordinarii, duplex in canone ponitur: altera lex communis, sive ius commune, altera speciale Sedis Apostolicae indultum. Enucleatio canonis dicta officiosum continet in se responsum quaestioni, utrum indultum confirmandi alios simplici sacerdoti tribuendum ad iura pertineat Summi Pontificis absolute primatialia, an ex caractere prosequantur episcopali. Paragraphus canonis citati secunda clare distinguit inter ius commune et indultum S. Sedis Apostolicae speciale. Ex quo sequitur, respectu quaestionis de communicando presbyteris administrandae Confirmationis iure differentiam esse inter indultum S. Sedis Apostolicae expressum et facultatem vi iuris communis alicui tributam. Pro praxi ergo notandum, S. Sedem Apostolicam ius hoc sibi lapsis nonnisi saeculis retinuisse. Sententiam hanc profitetur Cl. Perrone. „Ex his omnibus documentis patet, semper in utraque ecclesia, orientali et occidentali, spectatum fuisse episcopum velut ordinarium Confirmationis ministrum, cui nempe ex officio ac proprio iure competit illud administrare, presbyteros vero nonnisi ex episcoporum auctoritate et delegatione, donec iure novo haec delegandi facultas, saltem in Occidente, solis Romanis Pontificibus reservata est“¹⁾. Idem auctor docet ulterius: „Tridentinam synodum... minime perstrinxisse probatam graecorum et orientalium praxin, apud quos generali quadam dispensatione presbyteri delegati praeconciuntur ad sacramentum istud administrandum, vel potius retentum apud ipsos semper fuit antiquum ius, numquam a S. Sede sublatum, iuxta quod poterant episcopi presbyteros delegare ad conferendam Confirmationem.“²⁾ Immo explicite docet, agendi rationem circa ius administrandi aliquando Sacramenti Confirmationis eandem fuisse in Ecclesia etiam Occidentali, qualem hodie invenire licet in Ecclesia Orientali. „Olim iure poterant episcopi etiam in occidentali Ecclesia presbyteros ad consignandum (confirmandum) delegare“³⁾.

Distinctio in §-o secunda canonis citati contenta explicitam complectitur disciplinae Ecclesiae Orientalis et Occidentalis differentiam. Iuxta disciplinam Ecclesiae Catholicae orientalem fundamentum committendae facultatis ius est commune, in discip-

¹⁾ Perrone, Praelect. Theol. Ratisbonae, 1855, t. 8. pg. 90 p. 53.

²⁾ Ib. pg. 88. p. 47.

³⁾ L. c. p. 48.

lina Ecclesiae Catholicae occidentali basin hanc speciale constituit S. Sedis Apostolicae indultum¹⁾).

Principio de ratione communicandae presbyteris potestate administrandi Confirmationem, intime nectitur tertia hac in quaestione regula, modum et limites in agendo presbyterorum discernens. Paragraphus 4. canonis 782. de presbyteris latinis haec habet: „Presbyter latini ritus, cui vi indulti haec facultas competat, confirmationem valide confert solis fidelibus sui ritus²⁾. Ex quo sequitur, presbyterum latinum, etsi indulto S. Sedis Apostolicae speciali praeditum, Sacramentum Confirmationis fidelibus ritus orientalis invalide conferre. Assertum certum est, nec in dubium vocari potest. Patet ergo, sacerdotem latinum fidelibus orientalibus Sacramentum Confirmationis nullatenus administrare posse, nisi facultas haec sibi a Romano Pontifice explicite data fuerit. Prosequitur enim canon: „nisi in indulto aliud expresse cautum fuerit“,

Paragraphus 5. canonis prociatati presbyteros attinet ritus orientalis.³⁾ His enim vi canonis explicite vetitum est: „NE-FAS“ confirmare fideles latini ritus, ex quo sequitur administrationem stricto sensu illicitam esse, ergo in se non invalidam. Itaque concludendum est, administratum nefors fidelibus latini ritus per graeci ritus sacerdotem Sacramentum Confirmationis validum, licet illicitum esse. Quia administratio Sacramenti Confirmationis per sacerdotem orientalem ex quacunque causa facta fidelibus latinis illicita quidem, sed valida est, talem agendi rationem pro rei gravitate absolute vetitam esse sacerdotibus graecis nemo non videt. Eo vel magis, quia si fidelis ita „a presbytero orientali confirmatus latini ritus suo tempore cum aliis episcopo proprio praesentatus fuerit confirmandus, Sacramentum Confirmationis iteraretur, pro qua iteratione, canonibus strictissime vetita⁴⁾, presbyter causam respondere habebit orientalis. Regula ergo directiva haec sit omnino, presbyteris suos (sui nempe ritus) licitum esse tantum confirmare fideles, videlicet

¹⁾ Cf. tractatus Dris Russnák de Sacramento Confirmationis in foliis „Religio“, Budapestini, a. 1908. Nr. 12. 13. communicatos.

²⁾ Can 782. § 4.

³⁾ V. pag. 70. in princ.

⁴⁾ Can. 732. — Cf. can. Conc. Laodic, 7. et 48. V. Euchologion, Lwiv 1873. pag. 29.

graecis fideles solummodo ritus orientalis, hosque etiam non nisi intra terminum unius anni cum uno die, prout regula tenet universim servata, quo tempore elapso ad illos confirmandos speciali indigebit episcopi proprii indulto. Quapropter attendendum est, ut infantes ex casu necessitatis per sacerdotem latini ritus catholicum baptisati, intra determinatum tempus, sibi praesententur Sacramento Confirmationis initiandi. Ex quo correlativa sequitur presbyterorum latinorum obligatio, in conscientia gravem sibi imponens necessitatem, casu quo ex urgentissima infantem baptisaverint ritus orientalis causa, parentes stricte et debite a se admonendos esse, ut puerulum proprio praesentent parochi confirmandum. Obligationem hanc presbyteris latini ritus in conscientia stricte adhaerentem eo vel magis gravem esse affirmandum est, secus enim si tales Sacramento Confirmationis nefors omissio decesserint, sibi esse respondendum coram Deo sciverint.

Disciplina de presbytero tanquam extraordinario Sacramenti Confirmationis administratore poena terminatur in canone 2365. exposita. „Presbyter qui nec a iure nec ex Romani Pontificis concessionem facultatem habens Sacramentum Confirmationis ministrare ausus fuerit, suspendatur: si vero facultatis sibi factae limites praetergredi praesumpserit, eadem facultate eo ipso privatus existat¹⁾).

6. De Sacramento Confessionis explicite canon agit numero 905. „Cuius integritas est confessario legitime approbato etiam alius ritus, cui maluerit, peccata sua confiteri.²⁾ Exinde sequitur, sacerdotes cuiuscunque ritus catholicos posse omnium, qui se confitendi causa quaesiverint, exaudire cuiuscunque ritus poenitentium confessiones. Canon citatus explicite probat tum usum hucusque servatum ab omnibus generaliter, tum renovat decreta hac in re ab Ecclesia sapientissime sancita tam diu.³⁾

¹⁾ Can. 2365., de quo tamen notandum est, illum vi can. 1. ad orientales nondum esse formaliter extensum.

²⁾ Can. 905.

³⁾ Disciplinam hanc prius fuisse aliam historice probare nititur Hierotheus presbyter in Pidalione, Użhorod, a. 1902. pag. 13. sub 2. Disciplina tamen Ecclesiae Catholicae hodierna paritati innititur perfectae libertatique hac in re conscientiae, usui item atque consuetudini generalibus, licentiam omnibus cuique ipsi secreta sua pandere voluerint confessario atque facultatem dantibus. Cf. Noldin, De praec. pg. 280. p. 266.—S. Congreg. de Prop. Fide decreto dd. 12. VI. a. 1835. lato dicit, principium S. Sedis Apostolicae fuisse semper, libertatem christifidelium in quaestione delicata, qualem s

7. Administratio Sacramenti Extremae Unctionis ex canone. 738. §-o 2-a ad iura pertinet parochorum. In casu necessitatis tamen a quocunque administrari poterit sacerdote, quo decreto agendi ratio sanctionem accepit legelem hucusque usitata. „... minister ordinarius (Sacramenti Extremae Unctionis) est parochus loci, in quo degit infirmus, in casu autem necessitatis, vel de licentia saltem rationabiliter praesumpta eiusdem parochi vel Ordinarii loci, alius quilibet sacerdos hoc Sacramentum ministrare potest ¹⁾).

Cum §-o 2-a can. 733. ordinetur, sacerdotes Sacramenta secundum proprii ritus debere administrare statuta, certum est, Sacramentum hoc a quocunque sacerdote ita conferendum esse, prout modo a proprio praescriptus fuerit ritu ²⁾).

8. Respectu Sacramenti Matrimonii quaestio ex parte sacerdotum variorum rituum catholicorum canone ordinatur 1097 §-o 2-a. „Matrimonia mixti ritus, nisi aliud iure cautum sit, in ritu viri et coram eiusdem parochi sunt celebranda ³⁾).

Secundum regulam canonis citati universalem, ius benedicendi matrimoniis fidelium diversi ritus copulandorum ad parochum pertinebit sponsi proprium. Cum tamen canon explicite addat: „... nisi aliud iure cautum sit“, canon vero 5 expresse statuit: „... vigentes in praesens contra horum statuta canonum consuetudines sive universales sive particulares..., quae quidem centennariae sint et immemorabiles, tolerari poterant, si Ordinarii pro locorum ac personarum adiunctis existiment eas prudenter submoveri non posse“ ⁴⁾), dignissimi vero tunc tempo-

praepremis tenueris Confessionem, nullatenus limitandam esse, velleque atque voluisse semper, ut omnes corda sua cuicumque expandere possint confessario, illi nempe cui magis confiderint. S. Congreg. dicta respectu libertatis, in prioribus enucleatae, dicit, eam tam illimitatam esse, quae ex voluntate S. Sedis Apostolicae a nullo unquam arctari valeat dioecesanorum episcopo. His positis sententiam hac in re erroneam dicendam esse patet tum Hierothei (u. pg. 13. 2.), tum Dris Tauber (Man. Jur. Can. Sebariae, 1908. pg. 144). Error dictorum decreto innititur false interpretato articuli dd. 4. X. 1814. sub Nro 23034. civilis, cuius p. 6. ita sonat: „Respectu confessionum fidelium sacerdotes utriusque ritus iurisdictionem petant a respectivis episcopis dioecesanis“. Quidquid ergo antea statutum fuerit, unum hodie certum est, disciplinam hodiernam absolutam tenere fidelium respectu confessionis libertatem.

¹⁾ Can. 938. § 2.

²⁾ Can. 733. § 2.

³⁾ Can. 1097. § 2.

⁴⁾ Can. 5.

ris DD. episcopi in Comitibus 26. IV. a. 1918 habitis rem ita ordinaverint, ut antiqua hac in re servaretur consuetudo¹⁾, apud nos facultas benedicendi matrimoniis diversi ritus sponsorum ad parochum petinebit sponsae proprium.

Cum tamen factum esset, nullatenus equidem recte, matrimonium dato caso benedictum fuisse ex titulo sponsi per sacerdotem latini ritus, innixi canonibus 1097. § 2. et 1094., respondemus, matrimonium tali modo per parochum sponsi benedictum validum quidem esse, una tamen addendum esse patet sacerdotem latini ritus ita agendo incompetenter et contra usum apud nos fecisse omnino legalem atque universalem, et demum immemoralem. Quod characterem impressit casui, circumstantia erat, quae sequitur. Parochus sponsi quaesitans accessit Ordinariatum suum, responsum efflagitans, validene ageret benedicendo matrimonio, qua parochus sponsi, an non, cum tamen ei responsum urgendum fuisset, licite ne se benedicendo actum iri, cui responsum aliud non dari potuisset, quam negativum. Casum hunc ex praxi retulimus memoriae commendandum ideo, quia sacerdos ita agens ex responso per Ordinariatum validitatem non nisi vocitavit sibi dato, in qua agendi ratione sacerdotem aculeate egisse dicendum, an vero ignorantiam in iure canonico magis adminandam esse, incerti haeremus²⁾).

9. Respectu Sacramentalium discrimen ponendum est inter iura parochorum. Thesis haec solvitur canone 462. Habita ratione praescriptorum ibidem, prae oculis habendum est axioma, in administrandis Sacramentalibus ritus servandos esse ecclesiasticos.³⁾ Sacerdotes ergo adhibendos sibi esse proprii ritus modos firmiter persuasi sint necesse est. Respectu habito iurium parochorum, specialis cura applicanda est Sacramentali ipsi. Conditionem hanc aliquando causam posse esse validitatis, vel invaliditatis actus, ex iure certum est. Posita thesi, responsum clarum est: quaedam Sacramentalia suscipienda sunt a proprio ritus sacerdote, alia vero a quocunque sacerdote licite efflagitabilia. Regulae huic conformiter explicandum est p. 8. articuli, toties a nobis citati dd. 4. X. 1814. sub Nro 23034. quod est: „Administrandi facultas benedictiones, ritus et quaecunque sa-

¹⁾ Cf. Egyházi Közlöny, Budapest, 1918. Nr. 17. pg. 164. V. Dr. Sipos: Az új egyházi törvénykönyv főbb vonásai és ujtásai. Pécs, 1918. pg. 144. n. 1.

²⁾ Cf. ord. Ordin. Presov, dd. 16. VI. 1918. sub Nro 2239.

³⁾ Cf. pag. 62... squ.

cramentalia sacerdotibus cuiuscunque ritus fidelibus alterius ritus rigore interdicitur¹⁾).

In benedictionibus simplicibus reciprocity servetur inter sacerdotes regula²⁾).

Ipsum pro administratis Sacramentalibus pretium competit ei, ad quem ius pertinet administrandi. „Licet parochiale aliquid officium ab alio fuerit expletum, praestationes tamen parochi cedunt, nisi de contraria offerentium voluntate certo constet circa summam quae taxam excedit³⁾).

10. Cum inter ritus Ecclesiae Catholicae singulos nullum dignitatis vel detur discrimen pretii⁴⁾ ideo ius praecedentiae inter variorum rituum sacerdotes censendum est secundum gradum officii vel dignitatis, de quo iam egimus.⁵⁾

11. Complementi disciplinae Ecclesiae Catholicae orientalis ratio exposcit demum, ut enucleatis quae sacerdotes respiciunt ipsos, ratio habeatur uxorum ad sacerdotes orientales ex matrimonio into pertinentium. Codicem C. J. C. quaestionem hanc ex officio propter rationes internas non pertractare, per se patet. Analogia tamen iuris statumen commendat nobis. Canone enim 1112. sequentia dicuntur: „Nisi iure speciali aliud cautum sit, uxor, circa canonicos effectus, particeps efficitur status mariti⁶⁾).

Regulam hanc respectu disciplinae Ecclesiae Catholicae orientalis referendam esse arbitramur decreto Leonis X. in Bulla „Accepimus nuper“ promulgato, quod est: „Necnon viduae presbyterorum, vel clericorum Graecorum, in castitate iuxta ritum Graecum viventes, iisdem immunitatibus, exemptionibus, privilegiis, quibus viventibus eorum viris presbyteris seu clericis gaudere poterant, gaudeant et fruantur modis, scientia et potestate pariter, concedimus, discernimus et declaramus⁷⁾).

¹⁾ Decr. citatum v. apud Darday, l. c. pg. 94.

²⁾ Cf. can. 1146.

³⁾ Can. 463. §. 3.

⁴⁾ Cf. § 6. pag. 56.

⁵⁾ V. pag. 57. Addimus can. 106. p. 3. „Inter diversas personas ecclesiasticas quarum nulla habeat in alios auctoritatem: qui ad gradum potentiorum pertinent, praecedunt eis, qui sunt inferioris gradus, inter eiusdem gradus personas sed non eiusdem ordinis, qui altiorum ordinem tenet, praecedunt eis, qui in inferiore sunt positi.

⁶⁾ Can. 1112.

⁷⁾ Leo X, „Accepimus nuper“, dd. 26.V. 1521.

Exinde deducitur axioma, relationem uxorum sacerdotum Graecorum vel clericorum iuridicam aptandam esse statui sacerdotum sive maritorum clericorum iuridico, illique admodum similem, immo ex decreto Leonis X aequalem esse.

§ 8. Relatio fidelium variorum rituum catholicorum ad seinvicem

Regula iuris fidelium diversorum rituum erga se relatorum catholicorum altera ipsos respicit fideles singulos. Innixi statutis Codicis C.J.C. novi sequentia notamus.

Vita spiritualis catholicorum diversorum rituum interna ordinatur ita, ut ratio habeatur circumstantiarum ordinarium item ac extraordinarium. Principia exhinc texanda sunt bina, habita nempe ratione circumstantiarum relationis ordinariae aut extraordinariae.

1. Basis, cui inhaerendo Codex relationis ponat regulas, ipsa ordinatio est quaestionis, cuiam aliquis pertineat ritui. Praepriis itaque iuridice statuendum est, cuiusnam ritus sint catholici Codex C.J.C. respectu quaestionis dictae duo complectitur decretorum cardinalia. Fundamentum prioris est factum baptismi ipsius certo ritu administrati, basis vero alterius determinatio quaestio nis est, cuiusnam ritus sit aliquis catholicorum legitime.

a) Cum per baptismum, qui ianua est Sacramentorum Novi Testamenti,¹⁾ Ecclesiae Catholicae membra efficiamur²⁾, rationale omnino videtur, administrationem huius fundamentum constituere variarum iuris ecclesiastici relationum. De his canon agit 756.

„Can. 756. § 1. Proles ritu parentum batizari debet. § 2. S alter parentum pertineat ad ritum latinum, alter ad orientalem, proles ritu patris baptizetur, nisi aliud iure speciali cautum sit. § 3. Si unus tantum sit catholicus, proles huius ritu baptizanda est“³⁾).

Ordinatio canonis citati radicalis est, statuens proles in ritu parentum baptizandas esse. Sapientissime, nam proles parentibus adhaerent non tantum quoad generationem carnalem, sed nectuntur iisdem quoad relationem etiam spiritualem⁴⁾. Re-

¹⁾ Can. 737. Cf. can. 732.

²⁾ Can 87.

³⁾ Can. 756. §§ 1. 2. 3.

⁴⁾ Cf. Dr. Demkó: A gyermekek vallása. Budapest, 1897. pg. 4.

gula haec generalis directivum complectitur universale adeo, ut in texanda ritus stabilisatione huic innitatur § 1-a canonis etiam 98-i. Canon dictus explicite ordinat, fundamentum quaestionis, cuinam quis adhaereat ritui, ipsum esse baptismi administrati ritum. Can. 98. § 1: „Inter varios catholicos ritus ad illum quis pertinet, cuius caeremoniis baptizatus fuit“¹⁾).

Nexum canonum 98. et 756. internum primo obtutu patere clarum est. Canones enim dicti unum complectuntur principium ea tamen ratione, ut basis canonis 98. ipsae sint leges ecclesiasticae in praxi secundum spiritum Ecclesiae et ordinationem canonum rite applicatae, canon vero 756. ipsas complectatur ordinationes canonum explicitas. Respectu quaestionis: „prius et posterius“ patet, canonem 756. praefendum esse. In ipso enim regulam spectabis quaestionis huius iuridicam, dum canon 98. ipsam complectatur ex canone 756. in praxin deducto explicitam iuris applicationem. Ut terminis ex Theologia Morali utamur mutatis, canon 756 signari posset nomine conscientiae rectae et praecipientis, dum canon 98. nomen mereatur conscientiae certae.

Dicta insinuari debent inomisse, quia citare canonem 98. — nulla habita ratione reliquorum, qui in re lati fuerint canonum, — iniustum esset actioque partium studium redolens, atque spiritui Codicis e diametro opposita. Patet ex ipso canone 98., in quo proposita facti enucleatione sequuntur legenda: „...nisi forte baptismus a ritus alieni ministro vel fraude collatus fuit, vel ob gravem necessitatem, cum sacerdos proprii ritus praesto esse non potuit.“²⁾ Ex his patet, thesin canonis citati (98.) primam legum efferre conservationem, noleque directricem agere independentem. Principium hoc adeo clarum iustumque est, ut versiculis canonis pro citati §-um primam terminantibus expresse notetur, canonem 756. regulam complecti clare circumscriptam et accurate, quae dispensari Apostolica non nisi valeat potestate. „...Nisi forte baptismus a ritus alieni ministro... collatus fuit... ex dispensatione apostolica, cum facultas data fuit, ut quis certo quonam ritu baptisetur, quin tamen eidem adscriptus maneret.“³⁾ Textus itaque §-i primae canonis 98. completus clare docet, ritus administrati hoc modo baptismatis questionem, cuinam numerandus sit respectivus tunc tantum iudicio solve, si omnia

¹⁾ Can. 98. § 1.

²⁾ Ib.

³⁾ Can. citatus.

in canone 756. perfecte servata fuerint praescripta. Nam si baptismus per alterius ritus administratus fuerit sacerdotem, intellige casum necessitatis, vel ipsam S. Sedis Apostolicae dispensationem, vel demum cum intentione administratus fuerit alios in errorem ducendi, — celebratio baptismatis, facta licet ab alterius ritus sacerdote, quaestionem nullatenus solvit iuridicam, cuiam adhaerendum sit ritui.

Quaestio tamen poni potest, curnam canones dicti tali ordine in Codice contineantur sibi insequente? Respodendum est, causam numerandorum ita canonum ipsam esse constitutionem Codicis internam, quae generalia prius exponit legum principia, specialibus subseque et posthinc pertractatis. Haec est causa, cur thesis in canone 98. prius exponatur generalis specialis vero principiorum ratio in canone legatur 756., explicitas nempe exponendo de baptismo regulas.

Si quis canonem, nullo habito respectu canonis 756, voluerit explicare 98-um, erroris accusandus esset, spirituique Codicis alienus.

b) Codex canonum novus in diiudicando cuiuscunque ritui, praeter adhibitum in administrando sacramento baptismi ritum externum, ostendit ipsum etiam in ahaerendo ritui principium. Regula haec clare leditur in §§-is canonis 98-i secunda et tertia.

„Can 98. § 2: Clerici nullo modo inducere praesumant sive latinos ad orientalem, sive orientales ad latinum ritum assumendum.

§ 3. Nemini licet sine venia Apostolicae Sedis ad alium ritum transire, aut, post legitimum transitum, ad pristinum reverti“. Canon itaque citatus summam complectitur regulam, proles ritus orientalis catholicorum debere esse orientales, infantes vero parentum occidentalium debere manere occidentales. Solvitur ergo quaestio cuiam ritui adscribendus sit quisque, ipso ritus parentum facto, in quo normam videbis non tantum facti, sed ipsius etiam principii iuris explicandi.

b) Regulae in prioribus explicatae modulationes adnectendae sunt quaedam ex vita practica desumptae. Principium tale primum paragraphus complectitur canonis 756 prima¹⁾.

Nunc sequuntur modulationes practicae.

¹⁾ Cf. pag. 78.

„Si alter parentum pertineat ad ritum latinum, alter vero ad orientalem, proles ritu patris baptisetur, nisi aliud iure speciali cautum sit“¹⁾).

Dispositio Ecclesiae Catholicae hac in re universalis brevis est et clara. Proles parentum diversorum rituum ritum sequantur patris. Principium dictum nota explicatur canonis: „nisi aliud iure speciali cautum sit.“ Quia praxis in Slovakia et Podkarpatska Ruthenia legem Ecclesiae Catholicae confirmat servatam universalem, notam legis citatam nullam facere hac in re modificationem, clarum est. Aliud dicendum de Čechia et Moravia, ubi iure speciali cautum est, proles parentum diversorum rituum catholicorum ritum sequi parentum suorum secundum ipsum eorundum sexum, id est masculos ritum patris, femellas vero ritum matris.

Habita ratione relationis Codicis J. C. ad nos, quaestio determinandi ex diversorum rituum parentibus nascentiarum prolium ritus, decernenda est secundum principia in prioribus proposita explicita, quorum essentiam constituit thesis: ritum sequendum esse patris.

Ut canon compleatur 756., paragraphum citandam esse canonis 3-am patet.

„Si (parentum) unus tantum sit catholicus, proles huius ritu batizanda est“²⁾). Ita omnino, quia parens catholicus iure pollet nativo et naturali, ut proles sua membrum fiat Ecclesiae verae, seu fidei catholicae. Doctrina enim Ecclesiae Catholicae de matrimoniis sponsorum diversarum confessionum ea semper fuit, cuius tenor in canonibus legi potest: matrimonia illa nempe omnino vetita esse³⁾ unice nonnisi tolerabilia sub conditione si catholica prolium omnium educatio omni, qua possibili certiorata fuerit modo⁴⁾).

c) Mutationem ritus canone 98 §-o tertia ordinari patet, quam Apostolicae Sedi reservatam esse docet canon⁵⁾).

Quoad praxin notandum esse vellemus, Ecclesiam Catholicam, reservando mutationem ritus directe ipsi S. Sedi Apostolicae, canone citato principium sanxisse dudum a Leone XIII in-

¹⁾ Can. 756. § 2.

²⁾ V. pag. 78. Can. 98. § 3.

³⁾ Can. 1060.

⁴⁾ Can. 1061. 1. § 2.

⁵⁾ Cf. pag. 56.

Bulla „Orientalium dignitas“ proclamatum, quod sequens est. „Quicumque orientalis extra patriarchale territorium commorans sub administratione sit cleri latini, ritui tamen suo permanebit adscriptus, ita ut nihil diuturnitate, aliave causa ulla suffragante, recidat in ditionem Patriarchae, silmul ac in eius territorium revenerit“¹⁾. Verba Romani Pontificis directivam complectuntur casui solvendo iuridice, quando quidam ideo mutari petiverint ritum suum orginalem, quia—profitentibus se—procul habitando a ritus sui experientia, non spiritu imbui poterant ritus proprii. Qua de causa rationem ritus mutandi enucleatam vix ac ne vix quidem seriam veramque censendam esse arbitramur maxime casu, quando quis 1-2 Kilometris distando habitaverit a ritus originalis magistro, eo vel magis, si parochum proprii ritus habuerit in ipso, ubi habitat, loco. Verba ergo Romani Pontificis nobis etiam inculcanda sunt sacerdotibus, eiusque tum latini tum graeci ritus presbyteris, quaestionis eiusmodi ritus mutandi causam nullatenus emolumentum esse posse saeculare, utpote Deo et Ecclesiae Catholicae summopere odiosum²⁾.

In quaestione ritus mutandi § 4-a canonis 98 novam ponit casus solvendi rationem. „Integrum est mulieri diversi ritus ad ritum viri, in matrimonio ineundo, vel eo durante, transire: matrimonio autem soluto, resumendi proprii ritus libera est potestas, nisi iure particulari aliud cautum sit³⁾).

Uxor itaque, quae alterius quam maritus fuerit ritus, tum ante, tum in ipso matrimonio libere ritui adhaerere potest mariti. Oboedientiae spirituique ecclesiastico consentaneum est, mutationem tali modo considerandam proprio notificandam esse Ordinariatus.

Paragraphus canonis citata ius tribuit ritus mutandi, nullatenus tamen illum mutandum esse statuit, quapropter ordinatio canonis directiva, et nullo modo praeceptiva tenenda est. Regula canonis casus explicantur varii, de quibus in prioribus egimus, iuridici.

2) Ius fidelium petendi Sacramenta et obligationes eorundem respectu Sacramentorum correlativa sunt officiis eiusdem generis sacerdotum ipsis. Qua ratione sacerdotibus praescriptum

1) Leo XIII „Orientalium dignitas“, 1894.

2) Cf. ord. Ordinariatus Prešovensis. dd. 15. VIII. 1918. sub Nro 3109.

3) Can. 98. § 4.

est omnia proprii ritus servanda¹⁾, tali modo etiam fideles ritus sui praescriptiones tenere obligantur omnes. Correlative haec stabilita leguntur canone 733. Quae vero particulariter praescripta sunt, legi possunt in canonibus singulis Sacramentis propriis. Sic respectu Baptismatis can. 756, Confirmationis can. 787, Matrimonii can. 1097. p. 3, Extremae Unctionis can. 938.

Haec est regula generalis, cuius modulationes speciales sequentes notandae sunt.

a) Administratio Sacramenti Baptismatis in casu necessitatis peti potest etiam ab alterius ritus sacerdote. Ita can. 89, §-o prima²⁾. Complementi instar explicitam addimus fori civilis ordinationem in decreto 4. X. 1814 sub Nro 23034 editam, quae sequens est: „Absente vel parochio impedito proprio possunt sacerdotes alterius ritus baptizare proles parentum non sui ritus fidelium, requiritur tamen, ut de re inter se consentiant extractusque parochio transmittant respectivo. Ex administrato tali modo sacramento nullatenus sequitur mutatio ritus“³⁾.

b) De illis, quae respectu Sacramentorum Confirmationis, et Extremae Unctionis adnotanda sunt, egimus iam⁴⁾.

c) Fideles possunt Sacramentum Eucharistiae secundum modum sumere alterius ritus, moti ad ita agendum privata etiam pietate. Ita in canone 866. „Omnibus fidelibus cuiusvis ritus datur facultas, ut pietatis causa sacramentum Eucharisticum quolibet ritu confectum suscipiant“⁵⁾. Communionem vero paschalem omnes secundum proprium ritum suscipere adnitantur. „Suadendum tamen, ut suo quisque ritu fideles praecepto communionis paschalis satisfaciant“⁶⁾. Viaticum nisi casu necessitatis ab alterius ritus sacerdote licite sumitur. „Sanctum Viaticum moribundis ritu proprio accipiendum est: sed urgente necessitate fas esto quolibet ritu illud accipere“⁷⁾.

Canon citatus 866. respectu SS. Communionis conceptui inhaeret hac in re omnino liberali, fundaturque aequalitati rituum absolutae. Disciplina Ecclesiae Catholicae erat antiquitus

¹⁾ Cf. pag. 56.

²⁾ Cf. pag. 78.

³⁾ Decr. Caes. dd. 4. X. a. 1814. Nr. 23034. p. 5.

⁴⁾ V. pag. 69. sub 5. et squ.

⁵⁾ Can 866. § 1.

⁶⁾ Ib. §. 2.

⁷⁾ L. c § 3.

alia. Originetenus SS. Communio suscipi potuit non nisi iuxta ritum proprium. Mox ampliatur erat ius et facultas communicandi extendebatur. Sic S. Congreg. de Prop. Fide 18. VIII a. 1898 decreto a Summo Pontifice Leone XIII confirmato concessit, fidelibus ritus sive orientalis sive occidentalis catholicis communicandi secundum ritum alterum illis in locis, ubi proprium non habuerint vel sacerdotem vel templum. Decretum hoc relate ad quaestionem tunc temporis per Bullam Benedicti XIV „Etsi pastoralis“ solutam hanc, modumque inibi contentum certissime profectus dici debet, facultatem tamen fidelium SS. Communio- nem secundum alterius ritus modum sumendi coarctat adhuc. Licitum enim erat illis tantum in locis, ubi „templum vel proprium non habuerint sacerdotem.“ Ergo ubi conditio haec deficit, ibi SS. Eucharistiam secundum ritum alterum sumendi non erat facultas. Pius tandem Romanus Pontifex X facultatem hanc extendit perfectissime, cui multum in spiritu pietatis adscribi debet fidelium omnium emolumentum¹⁾. Effectus hic vitae ecclesiasticae abundantissimus causa erat, cur canone 866. perfecta codificata esset licentia ecclesiastica. Canone dicto perfectio resplendet temporum ipsorum apostolorum, necnon summorum in Ecclesia Catholica Patrum, ex qua agendi ratione perfectissimum spiritus catholici et fraternitatis communis sperandum est emolumentum.

Facultati huic liberalis accedit canonis 851. dispositio, quam in prioribus pertractavimus iam²⁾.

Fideles catholici praecepto de audiendo diebus Dominicis et Festivis Sacro satisfaciunt modo cuiuscunque ritus catholici administrato. Sic canon 1249³⁾.

3) Respectu Sacramentalium iura fidelium eadem omnino sunt, ac ipsorum sacerdotum correlativa⁴⁾.

4) Festa celebranda sunt secundum praecepta ritus proprii, in quo nemo impediendus est. Servi et ancillae — festum celebrantes — non laboribus opprimendi sunt⁵⁾. Vi decreti ministerii

1) Acta S. Apost. Sedis, t. 4. a. 1912. pag. 609.

2) Cf. pag. 66.

3) V. pag. 56.

4) Cf. pag. 75. p. 9.

5) Innoc. IV (1243-1254), in Encycl. „Sub catholicae“ § 15. Quae in decreto Caes. dd. 4. X. 1814. in puncto 4. continentur, qua inveteratae sententiae reliquiae hodie evacuata tenenda sunt. Res novissime secundum principia soluta est practica. Cf. art. legum 43. dd. 1895. §. 1. inc. 2. — Cf. pag. 58.

cultus dd. 25. I. a. 1878. sub Nro 1906. iuventus scholaris diebus festivis Ecclesiae Orientalis ab obligatione praelectionum audientiarum soluta est. Festa haec sequentia sut: mense I. 1, 6, 30. — II. 2. — III. 25. — VI. 14 et 29. — IX. 8 et 14. — X 1. — XI. 8 et 21. — XII. 6, 25-28 — quibus accedunt dies Festivi Paschatis et Descensionis Spiritus Sancti, necnon illa Festa, quae his nectuntur¹⁾. In decreto citato et alli numerantur dies, quae tamen ad orientales pertinent non unitos, ideo omit-tenda videntur²⁾.

Fideles ritus orientalis, sparsim et non inter proprios viventes, sed in alieno degentes, festa celebrent secundum computationem latinam, item fideles occidentales, inter orientales catholicos commorantes, horum servent praescripta. Quaestio sapientissime ordinata legitur in Bulla Leonis XIII „Orientalium dignitas“, prout sequuntur: „Si qua ex dissidentibus communitas vel familia vel persona ad catholicam unitatem venerit, conditione velut necessaria interposita amplectendi latini ritus, huic ritui remaneat ea quidem ad tempus adstricta, in eius tamen potestate sit ad nativum ritum catholicum aliquando redire. Si vero eiusmodi conditio non intercesserit, sed ideo ipsa communitas, familia, persona a latinis presbyteris administretur, quia desint orientales, regrediendum ipsi erit ad ritum suum statim ut sacerdotis orientalis fuerit copia“³⁾.

5) Ieiunia item servanda sunt secundum disciplinam propriam⁴⁾.

6) Complementi instar commemoranda aestimamus quaedam fori in Čechoslovakia civilis decreta, quaestionem nostram spectantia.

¹⁾ Decreta specialia omittenda censuimus.

²⁾ Sic v. c. Corona S. Joannis Bapt., 7. I.

³⁾ Leo XIII „Orientalium dignitas“, dd. 30. XI. 1894.

⁴⁾ V. S. Congreg. Ep. et Reg., 18. IX. a. 1648. confirm. ab Innoc. X 2. I. a. 1649. Cf. Nilles, Symbolae, pag. 68. Ib pag. 60-68. — ib. pag. 92-95. „S-mus etc. facultates necessarias et opportunas ad triennium tribuere dignatus est, quibus sororibus a charitate provinciae croatico-slavonicae, quae educationi atque instructioni puellarum bulgararum Adrianopoli operam navabunt, perpetuum transitum ad ritum graeco-bulgaricum concedere easque, indulto tamen quotannis renovando, ac remoto scandalo, ab abstinentiis et ieiuniis eiusdem ritus propriis dispensare valeat, ita ut hac tantum super re praescriptionibus Ecclesiae latinae se conformare possint,“ Ib. pg. 93.

De religione libere profitenda et applicanda lex agit 26. dd. 1790-91, et quidem puncto 1¹⁾). Confirmantur haec § 1. art. 43. a. 1895²⁾).

Aequalitatem religionum receptarum et correlationem plenam complectitur art. 20. §. 2, a. 1848³⁾).

Punctum 3. art. 26. a. 1790-91. evangelistas dicit non esse ad actus catholicorum religiosos cogendos, utpote praescriptis propriis contrarios⁴⁾). Quoad omnes alias in communi idem edicitur confessiones art. 43. § 2. a. 1895⁵⁾).

Paragraphus 19. art 53. a. 1868. ordinat, neminem cogendum esse ad ritus aliarum confessionum vel festa celebranda, vel ad parcendum operibus dictis diebus. Diebus Dominicis tamen ab omnibus publicis operibus et non absolute necessariis omnino abstinendum est laboribus. Similiter in vicinitate templi cuiuscunque confessionis, item tempore processionum in illis plateis, per quas processio fit, abstinendum est ab omnibus, solemnitatem dictam impediens actionibus⁶⁾).

§ 6. Canones C. J. C. vim legis habentes in iure Ecclesiae Catholicae orientali

C.J.C. in orientales Ecclesiae Catholicae fideles formaliter nullatenus extensus est. Patet ex primo C. J. C. canone. Non obstante tamen canone citato, affirmamus plurima esse, quae in Codice J. C. contenta, normam constituunt pro orientalibus quoque christifidelibus. Patet ex ulterioribus eiusdem canonis primi verbis, in quibus legimus addita: „nisi de iis agatur, quae ex ipsa rei natura etiam Orientalem (Ecclesiam) afficiunt“. Idem ergo canon, qui docet, Codicem ad nos non esse formaliter extensum, eadem principii habent rationem tum in Ecclesia Latina, tum in Graeca.

Quaestionem nunc adgredimur solvendam illorum, quae in Codice J. C. comprehensa eundem habent in utraque Ecclesia valorem, vel potius aequae valere dicenda sunt in unius eiusdemque Ecclesiae Catholicae disciplina occidentali et orientali.

¹⁾ Darday, l. c. pag. 57.

²⁾ Ib. pag. 66.

³⁾ L. c. pg. 62.

⁴⁾ Cf. ib. pg. 58. et 66.

⁵⁾ Pag. 66.

⁶⁾ V. ib. pg. 63.

Illa, quae in C. J. C. decisa sunt effective pro universis Ecclesiae Catholicae fidelibus, sequentia sunt:

1). Codex J. C. universalem vim obligandi nanciscitur universos in omnibus, quae ad fidem catholicam et mores pertinent. Id est omnes fidei et morum articuli, qui in Codice J. C. propositi fuerint, obligant tum occidentales, tum orientales.

Ut exemplo ornemus thesin, sit canon v. c. 218. „Can. 218 § 1. Romanus Pontifex, Beati Petri in primatu Successor, habet non solum primatum honoris, sed supremam et plenam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam, tum in rebus quae ad fidem et mores, tum in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent“¹⁾. Vel canon 802., qui est: „Potestatem offerendi Missae sacrificium habent soli sacerdotes“²⁾.

Dicimus ergo: quatenus canones citati veritatem enucleant fidei, vim obligandi nanciscuntur eo etiam ex titulo, quia in Codice J. C. continentur formaliter. Quia hic sermo est de principiis, argumenta depromenda esse ex fontibus principaliter theologicis, per se patet. Principalia haec argumenta sequentia sunt:

1. Resolutio Innocentii X ex conventu habito 4. VI. a. 1631., in qua sermo est de valore Constitutionum Romanorum Pontificum respectu fidelium orientalium³⁾. Idem docet Benedictus XIV, cuius verba citavimus (pag. 49), et confirmat responsum S. Congregationis Officii, 15. VII. a. 1885⁴⁾.

2. Confirmatur ex ratione et definitione dogmatis, quod veritatem exprimit universalem, atque inconcussam et ab omnibus firmiter constanterque credendam. Ita leguntur in celeberrimo Concilii Florentini decreto et ab Eugenio IV in Bulla „Laetentur coeli“ confirmato. „In nomine sanctae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti hoc sacro universali approbante Florentino concilio definimus, ut haec fidei veritas ab omnibus Christianis credatur et suscipiatur, sicque omnes profiteantur“⁵⁾.

¹⁾ V. pag 48.

²⁾ Can 218. § 1.

³⁾ Can. 802.

⁴⁾ V. pag. 49.

⁵⁾ L. c.

⁵⁾ Cf. Denzinger: Enchir. Symbol. et Definit.; Wirceburgi, 1865. pag. 200. LXXIII.

3. Ita docet optimae memoriae episcopus gr. ritus catholicus Josephus dr. Papp-Szilágyi dicens: „Graeco-catholici eandem cum Latinis et ceteris Ecclesiae membris tenere et profiteri debent fidem, quam ab eodem communi Ecclesiae Magisterio discendam habent“¹⁾. Et statuit thesin: „Dogmata fidei Catholicae et leges morales omnes Christi fideles ad credendum et agendum obligant“²⁾.

Hoc idem principium tenet celeberrimus orientalium dissidentium iurisperitus Dr. Nicodemus Milasch, episcopus orientalis, qui in libro suo de iure ecclesiastico scripto haec habet: „Praecepta fidei et morum absolute obligant omnia et singula Ecclesiae membra, ubicunque et quandocunque licet vixerint... Vis obligatoria legum ecclesiasticarum moralium profluit ex ipsa legum harum essentia“³⁾.

4. Confirmatur ratione theologica, siquidem pro omnibus fidei articulis et morum principiis eadem stat auctoritas divina, auctoritas nempe Dei revelantis, qua semel proposita quaestio auctoritative decisa est.

II. Eadem ratione valent omnia, quae in C. J. C. expresse pro orientalibus decisa sunt.

Patet ex ipsa constitutionis ratione.

Veritas nostra iisdem probatur argumentis, quae prius citantur. Innocentius X, Benedictus XIV, et Leo XIII per Congregationes, respective litteris suis encyclicis evidenter docent, constitutionibus Romanorum Pontificum teneri omnes orientales, in quibus Papa explicite eorundem mentionem fecerit et expresse de iisdem disposuerit. ⁴⁾

¹⁾ Papp-Szilágyi; Enchir. Juris Eccl. Orient. Cath. — M-Varadini, 1880. § 23, pg. 22.

²⁾ Ib. §. 55. pg. 68.

³⁾ Nic. Milasch: „Законы вѣры и нравственности безусловно обязательны для всѣхъ и каждаго члена церкви, гдѣ бы онъ ни былъ и когда бы ни жилъ... Обязательность нравственныхъ церковныхъ законовъ вытекаетъ изъ самой сущности этихъ законовъ. — Прав. Церк. Право. — СПбургъ, 1897. § 17. стр. 64. С. eiusdem auctoris librum, ubi in explicando canone Conc. Trull. 2-о haec habet: „Истинны вѣры и нравственности однѣ и тѣже, не могутъ никогда измѣняться и всегда должны остаться однѣми и тѣми же. — Правила Прав. Церкви. СПбургъ, 1911. стр. 438.

⁴⁾ pag. 42 et squ.

Idem legitur apud Papp-Szilágyi, qui statuendo principium, Romanum Pontificem vi plenitudinis potestatis eadem gaudere respectu catholicorum orientalium et occidentalium iurisdictione ¹⁾, expresse etiam docet, res disciplinares Romanorum Pontificum quoad orientales valere, „sive expresse dum feruntur, sive postmodum peculiaribus sanctae Sedis Apostolicae decretis etiam Graeco-catholicis praescribantur“ ²⁾.

Ex hoc principio generali deducitur thesis, sequentes Codicis J. C. respectu orientalium valere canones :

a) Praeprimis canonem 257, quo S. Congregatio instituta est pro Ecclesia Orientali ³⁾.

b) Canonem 98, quo principaliter dirimitur quaestio, cuiusnam ritui partineat quis ⁴⁾.

c) Canonem 756, in quo disciplina expresse tradita est baptismi a quocumque et secundum quemcunque Ecclesiae Catholicae administratum esse ritum ⁵⁾ Praeter hunc canonem dari quamplurimos etiam alios eiusdem Codicis canones, ex rei essentia patet. Ne tamen nimis prolixi iudicemur, sufficit reliquos in cumulo signare tantum canones. Tales sunt v. c. canones : 542., 622. § 4., 733., 756., 781., 782. § 5., 785. § 2., 795., 798., 804., 816., 819., 851., 866., 1148. etc. Praecipue vero illi, qui administrationem spectant Sacramentorum, consentiuntque principiis etiam nostris iuridicis. Sic ut unicum citemus exemplum canon est 761.

III. Quia progrediente iurisprudentiae disciplina atque scientia saeculorum decursu plurima in disciplina ecclesiastica statuta sunt principia, aequae in occidentali ac orientali applicata, hinc eadem valere etiam apud orientales, historice patet ex praxi.

Statuto hocce generali iuris principio, innixi regulae dictae, apud nos sequentes certissime valere dicimus canones:

a) omnes illos, in quibus normae iuris proponuntur generales, si excipias quaedam iuris principia, in quibus conceptus

¹⁾ „Cum omnium ovium et agnorum suorum curam concrediderit Christus Petro, et successoribus Pontificibus Romanis, Romanus Pontifex eandem habet supremi Pastoris potestatem in singulos Ecclesiae Catholicae fideles sive Graeci, sive Latini, aut cuiuscunque Ritus aut linguae illi sint“. L. c. § 23. pg. 22.

²⁾ Ib. pag. 23. sub 5.

³⁾ Cf. pag. 52.

⁴⁾ V. pag. 56.

⁵⁾ V. pag. 78.

orientalis, non tamen essentia, alius est. Principia haec iuris ecclesiastici universaliter generatim loquendo relinquenda existimamus verbotenus, nisi illa quae iuris sunt orientalis specialiter exceperis. Prout sunt v. c.: „Leges instituuntur, cum promulgantur... Lex non praesumitur personalis, sed territorialis, nisi aliud constet“¹⁾. Sic quoad alterum, ut unum saltem adferamus exemplum dictis applicandum: canone 96-o definitur ratio consanguinitatis supputandae per lineas et gradus. Paragrapho 2-a eiusdem canonis principium exponitur supputandorum in linea recta consanguinitatis graduum, quod est: „tot sunt gradus quot generationes“. Paragrapho 3-a idem legitur supputationis in linea obliqua principium, quod ita sonat: „In linea obliqua, si tractus uterque sit aequalis, tot sunt gradus quot generationes in uno tractu lineae: si duo tractus sint inaequales, tot sunt gradus quot generationes in tractu longiore“²⁾. Supputante iure orientali hos etiam gradus secundum generale iuris principium: tot sunt gradus quot generationes, in C. J. C. pro Orientalibus edendo novo manerent dicta immutabiliter tenenda hoc etiam in casu, v. l. tot sunt gradus... etc.

b) Huic classi adiudicandi sunt canones, singulariter Ecclesiae Catholicae decernentes media. Sic canones de Conciliis, de Vicariis et Praefectis Apostolicis, ... et aliis huius generis foris agentes eo magis, quia illos in praxin deductos docet experientia.

c) Ob eandem rationem valere dicendi sunt omnes et singuli canones illi, in quibus de Capitulis et aliis sermo est corporum moralium constitutionibus, apud occidentales et orientales a saeculis iam eadem ratione applicati.

d) Quoad praxin valent canones illi, qui in agendo nobiscum ab ipsa servantur S. Sede Apostolica. Sic canones et directivae respectu matrimonii rati et non consummati, ... etc.³⁾.

e) Eadem ratione, saltem implicite valere dicendi sunt canones, qui ex analogia directivam constituunt etiam pro orientalibus. Sic statuente canone 823. § 2-a latinis „super Graecorum antimenziis“ non licere Missam celebrare, iuridice deducitur, hoc idem sacerdotibus Graecis vetitum esse litare super altaribus sic dictis portatilibus⁴⁾.

¹⁾ Can. 8. §§ 1. 2.

²⁾ Can. 96 §§ 2. 3.

³⁾ Cf. can. 1015. V. S. Congreg. de discipl. Sacramentorum, 27. iv. 1923

⁴⁾ Cf. pag. 67. 4.

f) Valent ulterius canones omnes, qui de iuribus et privilegiis agunt praerogativis, item favoribus. Sic de indulgentiis S. Poenitentiaria expresse declaravit 7.VII. 1917¹⁾. Hac ratione favoribus uti possumus statutis v. c. in canone 1245., qui ita sonat: „Canon 1245. § 1. Non solum Ordinarii locorum, sed etiam parochi, in casibus singularibus iustaque de causa, possunt subiectos sibi singulos fideles singulasve familias, etiam extra territorium, atque in suo territorio etiam peregrinos, a lege communi de observantia festorum itemque de observantia abstinentiae et ieiunii vel etiam utriusque dispensare²⁾).

g) Demum notandum est C. J. C. normam esse in omnibus iuris formationibus, quae orta subsequenti non nisi saeculorum necessitate — statuta sunt ab Ecclesia Catholica in disciplina occidentali, quin de eadem quaestione in disciplina orientali aliquid habeatur. Talibus in casibus statuta pro disciplina occidentali normam et directivam constituunt etiam pro orientalibus. Sequitur ex ipsa rei essentia nec novum quid intra sphaeram iuris, nam idem profitentur ipsi etiam orientales disuniti, normam statuentes, agendi rationem Ecclesiae Romanae propriis omnibus, in quibus in iure ecclesiastico orientali nihil prorsus statutum fuerit ab Ecclesia. „De quibus causis nulla scripta lex est, custodiri oportet mores et consuetudinem. Quod si haec defecerint, proxima propositae quaestioni similia sunt sequenda. Si nec haec quidem inveniantur, tunc ius quo urbs Roma utitur servari oportet³⁾).

§ 7. Modus codificandi C.J.C. pro iure Ecclesiae Catholicae orientali

Quaestionem habemus demum solvendam de quomodo in orientales extendendo Codice C. J. C. novo. Hic principia imprimis statuenda sunt quaedam iurisprudentiae generalia.

Explicatio iuris ecclesiastici continua simul et perfectio eiusdem constans obiectum constituunt quaestionum, quarum

¹⁾ Acta Apost. Sedis. 1917. IX. pag. 399.

²⁾ Can. 1145. § 1.

³⁾ Liber 11. Basilicalium. tit. 1. C. XI. — Cf. Papp-Szilágyi, l. c. § 55. pag. 68, qui sequentia habet: „Ipsi Pedalionis, seu Codicis canonum Graeci commentatores Schismatici Nota 2. ad canonem II. Trullanum inquirunt: Quemadmodum Concilium Oecumenicum V accepit opera s. Augustini et Ambrosii, in quibus propugnarunt fidem contra haereticos; ita nos quae congruunt Synodorum Occidentalium acceptamus“ Papp-Szilágyi, l. c. pag. 24. Nota 1.

elucubratiō lucidam commendat disciplinae ecclesiasticae imaginem. Ratione disciplinari plurimi momenti tenendum est principium, utrum explicita legis cuiuscunque ordinatio universalem habeat iuris in Ecclesia valorem, an tenenda sit particularis. Character legis universalis valorem communicat legi generalem, institutio vero particularis locum habere nequit, nisi qui sibi defixus fuerit virtute originali assequendus. Ex quo patet, leges universales ferri posse nisi a foro iurisdictionem universalem habente, legum vero particularium auctorem esse ipsum etiam forum particulare.

Cardo disciplinae Ecclesiae Catholicae orientalis, prout generatim idem fit in ipsa etiam disciplina occidentali, ex illis formatur legislationis institutis, quae universalem habent iuris dispositionem, proportionatam nempe, cui et ipsa inhaereat oportet iurisprudētia ecclesiastica. Ex universali caractere principii ita statuti magni momenti sequitur quaestio, quae sint ista iuris ecclesiastici statuta, quae universalem habere dicenda sunt in Ecclesiae Catholicae disciplina orientali valorem. Aliis verbis, quod sit tempus istud, usque dum articuli iuris ecclesiastici universalem in Oriente habuerint legum valorem?

In quaestione universalitatis articulorum iuris ecclesiastici potestas eminet illa, quam Christus Dominus apostolis contulit dicens: „Euntes... docete omnes gentes“¹⁾. Quaeritur ergo quod sit istud tempus, usque quod qua terminum ad quem ordinationes iuris in Ecclesia Orientali universaliter valentes dicendi sint?

Responsum patet: statuta iuris ecclesiastici orientalia vim obligandi habent in Ecclesia Orientali universalem usque dum potestas haec universalis de facto in partibus applicata fuerit orientalibus. Quoad rem: usque medium saeculi XI, quando schismate in Oriente exorto partes orientales potestatem amittere ad Ecclesiam gubernandam absolute necessariam.

Itaque ut statuta iuris universalem habeant vim obligandi omnes, necesse est, ut illa ex plenitudine ortum habuerint potestatis. Sequitur ex caractere iurisprudētiaē generatim, vi cuius lex censenda est valida, vel ex defectu iurisdictionis invalida. Doctrina dicta ex generalibus patet legum ferendarum principii, et confirmatur ex ipsa Orientis praxi, necnon ex

¹⁾ Mt. 23, 19.

communi orientalium disunitorum loquendi modo. Orientales enim, illique ab unitatis centro abscissi, ipsi etiam id unum asserendo tenent assequendum, ut valor potestatis legislativae censeatur a potestate dependens universali. Idipsum concluditur ex stylo ipsorum iuris ecclesiastici statutorum, i. e. legum, in quo summam adhibent curam, ne vel res ipsa tangatur, vel explicite pertractetur.

Natura legislationis explicitae interna potestati inhaeret iurisdictionis ipsius, nullatenus limites sphaerae suae transgredi valentis. Inde est, quod quaestio potestatis in condendis legibus ecclesiasticis essentialiter ingerat valori legum ipsi, characterem iurisdictionis universalis vel particularis probanti. Basis itaque legislationis ecclesiasticae nulla alia esse potest, quam potestas Ecclesiae Catholicae summa, eaque universalis. Econtra, hanc nulla alia suppleri posse, omnibus clarum est.

Principium hoc necessario ipsi inhaeret ideae ecclesiarum sic dictarum independetium: αἱ ἐκκλησίαι αὐτοκεφαλᾶι. Cum pondere testati asserimus, conceptum hunc in illis non nisi, quae ab Ecclesia Catholica separatae fuerint, inveniri partibus. Essentia enim legislationis universalis probat, ecclesias in sinu Ecclesiae Catholicae nullatenus esse posse independentes, ex quo patet τὰς ἐκκλησίας αὐτοκεφαλᾶς institutum esse necessario particulare. Et recte ideo, quia ecclesiae a centro separatae particulares iudicandae, leges nullatenus ferre possunt universali characterem praeditas.

Ex necessitate itaque potestatis leges ferendi universalis sequitur, relationem inter quaestionem nostram et inter ipsum factum debere esse necessario internam, sive essentialem, quousque nempe character servatus esset legislationis orientalis universalis? Fundamentum quaestionis huius normam explicat iurisprudentiae philosophice, axioma docentis certum: vim legum universalem necessario potestati adhaerere universali. Quod vero ipsum attinet factum, historice certum est, potestatem iurisdictionis universalis in partibus orientalibus mediante saeculo XI (tempore nempe Michaleis Caerularii), abscissa unitate cum centro, ipsum etiam dirruptum fuisse. Cum autem haec nullatenus suppleri valeat, certum est, legislationem partium orientalium caharakterem suum a caeculo XI amisisse universalem.

In libris auctorum iurisperitorum studii orientalis dissidentium argumenta legi possunt, quibus valor legislationis

orientalium cum Ecclesia Catholica non unitorum demonstrari intenditur universalis, illa tamen thesi probandae insufficientia esse certissime constat. Eo vel magis, quia argumenta illa in se nihil aliud sunt, quam simplex quaedam potestatis centralis a Christo Domino in Ecclesia institutae negatio.

In explicatione legislationis orientalis historica inter epocham primorum octo et inter saecula hiatus cernitur subsequenter minime transgredibilis. Fatemur, directe nos uti termino „epochae conciliorum“, ad significandum breviter, octo Ecclesiae Catholicae concilia universalia prima in Oriente habita fuisse, quod in explicatione legislationis orientalium diiudicanda summi momenti esse debet¹⁾.

Quoadusque unio cum centro Ecclesiae Catholicae servata fuerit organica, adusque nihil ad universalem legislationis characterem necessarium defuit conditionum. Dirrupta tamen centro ecclesiastico adhaesione organica, factam testamur ipsam etiam leges ferendi universales potestatem oecumenicam, quo et ipsam solutam fuisse universalitatis legum ferendarum basin profiteamur.

Iurisperiti disciplinae orientalis disuniti affirmant, fontem legislationis oecumenicae — lapso conciliorum primorum tempore patriarcham habuisse Constantinopolitanum²⁾. Argumenti ratione citant factum, potestatem legum ferendarum universalium praeterlapsa synodorum primarum epocha — ecclesiis traditam fuisse sic dictis iudependentibus, explicite: conventibus episcoporum ecclesiarum independentium, praepremis synodis episcoporum patriarchatus Constantinopolitani, quarum statuta adinstar legum censi debeant universalium.

Statutum hoc ab adversariis principium simpliciter negandum est, siquidem historia testante, Ecclesia Catholica inde a saeculo XI plura celebravit episcoporum concilia universalia, epocha itaque „synodorum vel conciliorum“ nullatenus exhausta dici potest saeculo VIII sive IX. Verum quidem, hisce conciliis Ecclesiae Catholicae — dirrupta inter Occidentem et Orientem unione, — orientales non adfuisse, si duo excipias (Lugdunense II et Florentinum) concilia, simplicem tamen illorum absentiam non universali obstare conciliorum characteri omnibus patet.

¹⁾ Non uniti septem nonnisi agnoscunt prima concilia oecumenica, hoc tamen sententiam redolere illorum subiectivam historia patet.

²⁾ A. Milasch, l. c. §. 13. pag. 123.

Neque reliqua, quae a dissentientibus proferri solent, sufficiunt argumenta. Sic non probat argumentum provocando ad prioritatem sedis Constantinopolitanae iam vel ideo, quia prioritas haec subsequens erat dignitati Romani Pontificis primatiali. Stabilita secus patriarchatus Constantinopolitani dignitas virtute canonum erat nonnisi dignitas patriarchalis, quae ipsa etiam, nullatenus canonibus illis negata potestatis Romani Pontificis in universam Ecclesiam Catholicam oecumenicitate, secunda statuitur post Romanum Pontificem dignitas et nisi tali sensu subseque approbata fuit). Praeeminentia ergo haec patriarchae Constantinopolitani honoris differt essentialiter a primatu principis Apostolorum Petro et successoribus suis per Christum Dominum communicato. Potestas enim capiti Ecclesiae Catholicae divinitus data ius est gubernandi Ecclesiam Christi, τὰ πρεσβεία τῆς ἐξουσίας, dum praeeminentia patriarcharum ecclesiastice communicatur estque primatus honoris tantum: τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς.

Nec probat sententiam orientalium factum, ad quod provocant, historicum, patriarchas Constantinopolitanos manus directivas Orienti per plura saecula applicasse, nam exercita haec dirigendi, aut quocumque illam nominare volueris termino, potestas non altior esse potest, quam quae patriarchis Constantinopolitanis ex ratione cathedrae competeat suae. Hanc vero nullatenus primatiale iurisdictionis fuisse, dogmatice et historice constat.

Demum nullam probandi praebet rationem historicum sedis patriarchalis Constantinopolitanae munus, a theologis et iurisperitis orientalium emphatice agitatum²⁾. Iuxta opinionem orientalium nempe actus gubernationis universalis competeret patriarchae Constantinopolitano ideo, quia religio christiana exinde propagabatur in plagis orientalibus. Factum, licet historice et primis saeculis probatum, non plus demonstrat, quam eventum simplicem historicum, qui nullatenus fundamentum esse potest auctoritatis primatialis iuridicae, cum haec posterior ab ipso Christo Domino, utpote auctore potestatis primatus, originem habere debeat.

¹⁾ Cf. can. 3. conc. oecum. II, can. 36. conc. IV, 36. IV, 13. conc. VIII, can. 27. conc. Lugdun., demum can. conc. Flor., Eugenio IV in Bulla „Laetentur coeli“ confirmatum.

²⁾ V. Milasch, l. c. §. 23. pag. 123.

Deficiente itaque potestate centro veritatis unita, deficiebat et ipsa plagarum orientalium legislatio universalis. Exinde ergo concludendum est, legislationem Orientis ad saeculum extendendum esse solum XI universalem, ampliatam ab hoc tempore legibus nonnisi quibusdam particularibus. Quinimo factum maternam testatur Ecclesiae Catholicae curam, omnia arripientis semper armorum media, quibus veritas inter homines propagari possit unice catholica.

His praemissis quaerimus, quid itaque constituta ut legislationis Orientis materiam, vel practice loquendo, quid sit materia iuris graeci ritus catholicorum?

Obiective spectando quaestionem respondemus: fontes iuris nostri materiales sequentes sunt: 1. Canones omnes, qui in Codice Juris Canonici Orientis comprehenduntur. Itaque: canones Apostolorum, canones 8 conciliorum oecumenicorum primorum, i. e. nicaeni (325), constantinopolitani (381), ephesini (431), chalcedonensis (451), constantinopolitani II ³/₁₁ (553), constantinopolitani III (680), nicaeni secundi (787) et constantinopolitani quarti (869), ulterius canones octo synodorum particularium, ratione materiae iuris ad gradus elevatarum conciliorum universalium; sic: ancyrae (314), neocesariae (ca 314-325), gangrensis (ca 340), antiochenae (341), laodiceae (ca 343), sardicaensis (343), constantinopolitanae (394), carthaginensis (419). Dein canones SS. Patrum, prout: S. Dionysii Alexandrinensis, S. Gregorii Neocesariaensis, S. Petri Alexandrini, S. Athanasii Magni, S. Basillii Magni, S. Gregorii Nysseni, S. Gregorii Nazianzeni, S. Amphiloehii Iconaensis, Timothei Alexandrini, Theophili Alexandrini, S. Cyrilli Alexandrini, S. Gennadii Constantinopolitani, S. Tarasii Constantinopolitani. His accedunt canones ex tempore separationis ecclesiasticae illi, quos decretum unionis cum respectivis plagis saltem tacite sancivit. Sic v. c. canon in concilio Constantinopolitano 11. IV. 1166 sub patriarcha Luca prolatus, vi cuius gradus cognationis matrimonium impediens supputandus est secundum numerationem Graecorum septimus, (correspondet secundum computationem occidentalem quarto), qualis apud graeco-catholicos qua impedimentum dirimens tenetur generatim¹⁾.

¹⁾ Cf. can. 54. conc. VI.

Materia iuris ita considerata amplificatur ulterius decretis omnibus post s. Unionem respectivorum latis sive Romanorum Pontificum, sive variarum Apost. Sedis SS. Congregationum, praeprimis S. Congregationis pro Ecclesia Orientali, sive aliarum synodorum nefors particulariter alicubi habitarum. De his synodorum particularium statutis adnotandum est, decreta illarum particularia esse, utpote ex principio procedentia particulari, ideoque nonnisi ibi valere, ubi lata fuerint.

Respectu fontium sic conceptorum materialium valent eadem principia iuris, quae Ecclesia Catholica practice agendo vel philosophice concipiendo determinat. Principium primum est: canonem quencunque valere adusque tantum, quoadusque novo canone non fuerit abrogatus, vel eidem derogatum. Respectu derogationis ulterius principii rationem habet, idque essentiale iuris positivum, derogationem ab illis oriri debere factoribus, qui iure legis ferendi polluerint. Ergo imprimis a foro leges ferendi competente, eadem tamen ratione etiam a consuetudine ipsa¹⁾. Cum itaque fontes iuris a nobis enumerati fuerint sensu obiectivo intelligimus eos eo sensu, quo hi ab Ecclesia Catholica in opere iuris agendo adhibiti sint. Ut exemplo confirmemus dicta, canon v. c. apostolicus 85. intelligendus est qua fons iuris materialis, cum tamen particularibus de eodem canone aliter respondendum sit nobis quaestionibus. Eadem ratione canonem apostolicum 63. de non comedendo sanguine dicimus hodie non valere, licet a concilio Gangrensi in canone 2-o et Conc. VI in canone 67-o approbatus esset, quia respectu sanguinis sumendi vel non comedendi consuetudine in Ecclesia aliud in agendo introductum subseque erat. Principium hoc interpretandarum legum magni momenti habendum est, quia non tantum regulam complectitur in se quaestionis solvendae, valeat-ne aliquis canon aut non, sed praeprimis idoneum apparet, cui inhaerendo cooperatio

¹⁾ „Fons iuris ratio est, propter quam norma aliqua sive regula vim obligandi habet, quae iuxta Ecclesiae constitutionem est auctoritas legislatoris, id est potestatis ecclesiasticae, quae semper viva est, et pro quolibet determinato tempore eidem normae impertitur vim obligandi hic et nunc suos subditos, sive norma illa antiquissima sit et non revocata, sive de novo praescribatur, sive in legitima consuetudine fundamentum agnoscat, sive naturam habeat legis generalis aut particularis“. Papp-Szilágyi, l. c. § 27. pag. 25.

disciplinarum Ecclesiae Catholicae graecae et latinae certioretur harmonica.

Ad fontes iuris orientalis materiales pertinere illas etiam, quae facta partium cum Ecclesia Catholica unione, singillatim ab illis latae fuere, legum dispositiones, omnibus patet. Et quidem attendendo regulis legum ferendarum generalibus. Historia enim testante orientales ante suam cum Ecclesia Catholica unionem particularem multa ferebant iuris statuta. Leges hae ordinationes complectuntur saepissime magni momenti aestimandas. Respectu harum principium est: illas valere in illis locis, ubi latae fuerint. Et quidem in eo gradu, quo forum particulares has constitutiones approbabat et confirmabat competens. Quoad solvendam quaestionem, an valeant illae in aliis etiam unitorum locis, ibi nempe, ubi illae et pro quibus non fuerint latae, respondendum est negative, tenendumque est principium iuris, particulares has quorundam constitutiones in locis, pro quibus non sunt latae, adhiberi posse ad summum ad analogiam casuum. Sit exemplum practicum: decreta concilii Zamosciae habiti apud nos nullum habent valorem iuridicum, latae enim sunt non tantum a particularibus, sed pro particularibus etiam, ideoque valorem habent nonnisi particularem, ad analogiam tamen citari possunt qua rationes quaestionum illustrantes, licet illam nullatenus iuridice dirimentes.

Codificatione disciplinae Ecclesiae Catholicae orientalis inde a saeculo XI deficiente universali, proximum iam ardet tempus, quo codificatio talis rite atque competenter peragatur, eo vel magis, quia legislatio hac in re orientalis inde a saeculo XI absolute insoluta haeret universalis. Res agitanda est certe, quo in munere S. Sedes Apostolica summum aderit nobis adiutorium potens. Auxilium hoc datur in Codice praeprimis J. C., quem respective influxum eiusdem evitare nullatenus poterimus, siquidem facinus illum esse omnibus saeculis imitandum nemo non videt.

Sententia nostra perfectissimum esset, si Codex pro orientalibus edendus novus codificationi disciplinae occidentalis conformiter, et ipse codificationem complecteretur disciplinae iuris orientalis plenam.

Quaestione modo a nobis praelimitato soluta, orbis catholicus directione ditaretur omnibus catholica, virtute cingeretur omnia secum rapiente, fide firmaretur salutis interna et spirituali

condiretur sanguinis circulatione perfecta, simulatque unitate cumlaretur charitatis pulcherrima. Christum Dominum talem ab omnibus voluisse velleque etiam hodie unionem, certum est omnibus. Haec orando petimus implenda a Deo, nam secundum caeremoniarum nostrarum verba quotidie enixe rogamus Deum Optimum, ut coadunet unumque disponat fidelium in unitate corda omnium. ¹⁾

Haec tamen in spe tantum porriguntur nobis, editionem Codicis pro orientalibus omnibus ex corde anhelantibus, cum summus unitati sanctae inimicus — spiritus multorum contradictorius — aggravet, proh dolor, supprimatque multorum corda adhuc. Deficiente unitate omnium, summus operi sacro ponitur obex inimicus.

Licet tamen operi ex defectu Unionis omnium obstacula posita sint gravissima, quod possibile aggrediendum est nobis omnino, ut propriis saltem succurramus exigentiis nostris.

Petendus est Codex J. C. a S. Sede Apostolica pro orientalibus unitis omnibus, vel si hoc absolute impossibile visum fuerit, humiliter eadem inquirenda est S. Sedes Apostolica, ut Codicem J. C. novum saltem dioecibus edere non dedignaretur nostris.

Hic memoriae iuvabit commendare factum historicum, episcopos dioecesium Munkačiensis, Prešovensis et Hajdudoroghensis, in finem vergente a. 1917 humillime Beatissimum exorasse Patrem, ut Codex tunc temporis editus subditis suis extenderetur novus. Responsum accepere praesules sequens: „Commissione Pontificia per l'interpretazione de Codice di Diritto Canonico. Romae 10. Martii 1918. Amplissimi Praesules, vota, quae Amplitudines Vestrae per litteras diei 31. Decembris 1917 humiliter ad Sanctissimum Dominum Nostrum Benedictum divina Providentia Papam XV faciunt, ut novus Codex complectatur etiam istas Vestras Dioeceses graeci ritus catholicorum, scilicet Munkačiensis, Eperjesensis atque Hajdudoroghensem, lubenter et propensa voluntate Sanctitas Sua accepit. Ut autem Sanctitas Sua optata Vestra convenientius replere possit, opportunum est, ut Amplitudines Vestrae antea declarent, quaenam consuetudines in Vestris Dioecibus vigeant circa ieiunium, praesertim vero quaenam sint in specie propria iura Graecorum, de quibus in

¹⁾ Cf. Ekteniam Liturgiae nostrae sic dictam magnam.

memoratis litteris Amplitudinum Vestrarum fit mentio. Quae cum Amplitudinibus Vestris nota facio, cuncta fausta a Deo adprecor. P. Card. Gasparri m. p. Aloisius Sincero m. p. secretarius.⁽¹⁾

Opus arduum difficillimumque esse, nemo non videt, nam opus concipiendum est omnibus facillime directivum porrigens orientalibus illisque ad unionem vocandis salutifere. Difficultates tamen auxiliante divina Gratia superandas speramus eo vel magis, quia anhelatum ipsi Summo Pontifici, utpote Capiti Ecclesiae Catholicae, arridet opus optaturque ab omnibus Praesulibus nostris, in quo adiutrices speramus omnium in peragendo manus.

In codificatione iuris Ecclesiae Catholicae orientalis sequentia se offerunt principia stricte verificanda. Praeprimis considerandus est finis codificationis, qui alius non esse potest, nisi medium ad unionem cum centro Ecclesiae Catholicae firmandam Orientalium omnium. Habita ratione finis huius universalis, sequentia, quae in Codice J. C. edendo realizanda sunt, commendantur nobis principia.

1) PRINCIPIUM I. *Codificatio iuris ecclesiae catholicae orientalis nullam in disciplina orientali causabit mutationem*²⁾.

2). PRINCIPIUM II. *Quae iuris privilegia in disciplina habentur orientali, explicite et nullo facto discrimine nullaque exceptione servanda sunt in posterum, unice augenda omnibus, quae in Codice J. C. hucusque edito stabilita fuere iuris gratiis*³⁾.

3). PRINCIPIUM III. *Leges processus et administrativae ex Codice J. C. transsumantur accommodandae disciplinae orientali.*

Ex principiis enucleatis illibata sequuntur:

1. disciplinae Ecclesiae Catholicae orientalis conservatio;
2. privilegiorum hucusque possessorum retentio et certioratio stabilis;
3. materia iuris, dotibus ex continua saeculorum elucubratione paratis pretiosissimis cumulatio ditissima.

Ex quibus omnibus patet, nihil nobis ex Codice edendo ratione disciplinae orientalis timendum est novo, quinimo ditandi videbimur mediis explicitis, quibus avitam illam et ab ipsis

¹⁾ Commiss. Pontif. 10. III. 1918. Cf. Apost. Administr. Miskolcensem, Nr. 23., 6. XI 1925.

²⁾ De ritu, quem Codex immutandum docet, non est agendum. C. f. can 2.

³⁾ Directivum Codicis J. C. principium libertas est et extensio privilegiorum, quae lectoribus Codicem primo apparent obtutu.

Apostolorum temporibus orta et in posterum certiorare poterimus disciplinam nostram.

Nulla ergo ex Codice timenda est privilegiorum Graecorum perditio, siquidem ex principio in prioribus statuto secundo constat, finem et rationem edendi Codicis novi stabilem esse privilegiorum omnium conservationem, eorundem codificationem, quinimo et ipsam talium privilegiorum auctionem.

Opus ita praeconceptum arduum quidem est, nullatenus tamen insupportabile. Coadunatis operi huic viribus necessariis, principiorum realizatio brevi tempore fieri poterit, adhibendis. Expensae non nisi magnam facere videntur vocatorum ad id curam, nec tamen difficultas hac etiam ex parte timenda est, cum omnium scientiarum et artium Magistra, — Caput et Principium hac ex parte quoque nobis succursura est Mater universorum Roma, cui clarum est, editionem talis, prout contemplabatur, facinoris disciplinae orientalis regulas codificaturi effectibus in bonum commune plenam fore optimis, quos nec numeris, nec effectibus sufficientes aestimare poterimus moralibus et intellectualibus.

Haec vero omnia absoluta certitudine fore quam citissime, firmissimum habemus in praeaudato et praeanelando opere persuasionis nostrae auspiciem, ipsum gloriosissime Ecclesiam Christi gubernantem Pium Romanum Pontificem XI, qui in litteris suis encyclicis: „Rerum Orientalium studii“ inscriptis animum suum erga Orientales effundebat novissime providentissimum. ¹⁾ Summus Pontifex totus in eo est, ut „paternam — testaretur — Apostolicae Sedis erga nationes orientales providentiam studiumque“ ²⁾, item cotidianam eiusdem Apostolicae Sedis beneficiorum in orientales effusionem, „ut orientalium nationum utilitati consuleret“ ³⁾.

Spes nostra cura fulcitur eorundem Romanorum Pontificum qui omnes id voluere semper, ut „sedibus seu Universitatibus studiorum propria Orientalium magisteria paterent“ ⁴⁾. Factum enim omnibus cognitum est, Romanos Pontifices cum intelligerent, „ad caritatem mutuamque aestimationem fovendam plurimum conferre uberio rem rerum orientalium inter Occidentales

¹⁾ Pius XI „Rerum Orientalium studii“. dd. 8. IX. 1928. V. Acta Apostolicae Sedis, a. XX. vol. XX. Nr. 9. die 10. IX. 1928. pag. 278—288.

²⁾ Ib pag. 278.

³⁾ Ib,

⁴⁾ Pag. 280.

cognitionem, ad tantum bonum comparandum omni contentione¹⁾ incubuisse.

Beatissimus Pater solemniter testatur, se in gentes orientales paternam providentiam sacra veluti haereditate a Pio X acceptam²⁾ habere, et decreta sua in emolumentum orientalium „quodam divino instinctu“ commendare³⁾.

In iisdem encyclicis litteris suis provocat ad „acuratissimum studium“ orientalium, summam habens curam, ut alumni seminariorum omnium „mentes animosque ad Orientalium doctrinas ritusque“ convertant,⁴⁾ palam testificando, sui „muneris esse — nullis unquam parcere laboribus ut Orientalis Instituti a (Se) confirmati vitam, non modo tutissimam, sed etiam, quoad fieri posset, novis in dies incrementi florentissimam“⁵⁾ praestare.

Qui „nullis perterritus difficultatibus — totus est in iis omnibus, quae Orientis regionem, mores, linguas, ritus attingant, comparandis“, videant omnes atque „edocentur quanto in honore vera, perennis, legitima „orthodoxia“ a Romana Ecclesia habeatur, quantaque religione conservaretur, defendatur, propageetur⁶⁾, ut „avitas repetendo glorias praeiudicatasque opiniones deponendo, ad optatissimam gestiant redire unitatem“.

Curam testatur maximam in eo esse suam, ut testes habeantur omnibus imbuti publici, qui „enarrent Romanorum Patrum sollicitudinem in eorum (orientalium) iuribus bonisque tutandis“⁷⁾.

Et cohortatur demum omnes in Christo „Venerabiles Fratres, cum universos tum singulos...“, ut, orientalium rerum studia omni ope provehentes (secum) animi vires ad tantum parficiendum opus“ intendant⁸⁾.

Gravissimum demum spes nostra ex ipso haurit Beatissimo Patre adminiculum, qui nuperrime per S. Congregationem pro Ecclesia Orientali omnes provocare dignatus est Orientalium Patriarchas, Metropolitans, Archiepiscopos atque Episcopos, ut

1) Pag. 281.

2) L. c.

3) Pag. 283.

4) Pg. 284.

5) Ib. pag. 285.

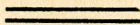
6) Pag. 285—286.

7) L. c. 287.

8) Pag. 288.

intra 6 mensium ab ipso litterarum eiusdem S. Congregationis dato spatium, sententiam suam methodumque S. Apostolicae Sedi patefacere, quas de codificando quisque eorum habuerint iure Ecclesiae Catholicae orientali, quia nullo alio se magis agitari testatur Sanctissimus Pater, quam ut orationibus iustisque hac in re satisfaciat Orientalium desideriis. „Ora nulla sta piu a cuore di Sua Santita che venire incontro a questi desideri delle Chiese Orientali, e dei loro degnissimi Prelati. 1)

In iisdem S. Congregationis litteris Beatissimus Pater directivos expandit ulterius de codificatione hac sensus suos, provocando eosdem Antistites, ut omnes et singuli plena libertate et sincere communicant omnia quae principiorum ratione incolumiter in codificando voluerint servanda esse iure orientali, habito respectu nempe exigentiarum, rituum propriorum ipsarum item Ecclesiarum, necessitatum, consuetudinum, privilegiorum, linguarum et omnium aliorum, ut codificatio in emolumentum Ecclesiarum, Cleri et ipsorum etiam populorum succedat auscultanda. „Tutto questo, tenendo Ciascuno il debito conto dei bisogni, necessita od opportunita del proprio Rito o propria Chiesa, come pure delle consuetudini, tradizioni, privilegi e della propria lingua, di tutto quanto in una parola e necessario e opportuno, affinche la Codificazione riesca appieno corrispondente allo scopo inteso ed a vantaggio delle loro Chiese, del loro Clero e della loro popolazione 2).

1) S. Congreg. Pro Eccl. Orient. 5. I. 1929. Num. Di Prot. 428/28.

2) Ib.

Церковне судівництво в церковних уставах XI і XII віку

(Vlad. Levycky — De iudiciis ecclesiasticis in Ucrainorum constitutionibus publicis XI et XII saec.)

I

Церковні устави та церковне судівництво домонгольської доби

Монгольсько-татарська навала, що пересунулася в XIII ст. через українські землі, знищила високу на свій час культуру княжої доби. Внівець обернулися всі культурні надбання цього періоду, а в пожарі наших культурних осередків, себто монастирів загинула майже вся письменська творчість українського духа. Твори — останки цього часу, які заховалися випадком в одному, або другому незруйнованому монастиреви, свідчать про високий уровень релігійно-культурного життя наших предків.

З оставших письм творчої скарбниці домонгольської доби замітні деякі акти, які унагляднюють тогочасні умовини церковного життя на наших землях та в приближенні подають обсяг діяльності церкви на різних ділянках. Річ йде про пять церковних уставів домонгольської доби:

- 1) Устав св. Володимира о церковних судах;
- 2) Устав кн. Всеволода Мстиславича Новгородського о церковних судах, людях і торгових мірилах (1125—1136 р.).
- 3) Устав тогож князя церкви св. Івана Предтечі на Опоках¹⁾ з р. 1135.
- 4) Устав Святослава Ольговича, кн. Новгорода Вел. з р. 1137.
- 5) Устав Ростислава Мстиславича, князя Смоленська, з р. 1150 для новооснованої єпископської катедри в Смоленську.

¹⁾ Передмістя Новгороду.

6) Слід згадати ще шестий церковний устав Ярослава, на яким одначе, як на джерелі домонгольської доби, тяжко опиратися, задля його аж надто сумнівної автентичности.

Церковні устави — це короткі змістом привілеї князя даної землі для духовенства, якому він надає означену судовласть та достаточні матеріяльні засоби для прожиття та виконання важкого завдання у християнізуванні населення його території. Є це рівночасно своєрідні конкордати між церквою та державою. Безумовно, що сьгоднішні подібні акти обговорюють подрібно потреби й умовини сучасности, тому задля своєї точности та виробленої форми є ясніші, однак містять в своїм змісті багато вузший круг діланья, як це його находимо у дволисткових церковних уставах. В них один термін, одно слово — загально сказані, обіймають цілу ділянку судовласти, яка сьогодня творилаб цілу низку постанов конкордату. Мимо своєї короткости щодо форми є вони багаті обсягом церковної влади, а між їхніми рядками вичитуємо цікаві річи історично-культурної вартости та виробляємо собі погляд на правні відносини церкви до держави.

Нерозвинення та неточне зясування поодиноких справ, згаданих в уставах, що позірно виглядає на противорічність з обсягом судівництва державних судів та деякі пізніші вставки — стали в XIX ст. для деяких істориків підставою до заперечення частинної, а навіть повної автентичности уставів.

Цілий ряд закидів проти автентичности більшої части церковних уставів піднесли особливо російські історики II пол. XIX ст. як Голубинський, Суворов, Неволин, допроваджуючи деякі з них у своїй гіперкритиці до заперечення автентичности мало не всіх церковних уставів. Нині запримічуємо в історичній критиці немов відворотну філю. Новіші історики церкви та історики права регабілітують автентичність мало не всіх уставів, а навіть у загально досі опрокиданім церковнім уставі Ярослава Мудрого бачать елементи якогось автентичного, але зміненого пізніше документу. Згадати праці Лотоцького про устави Володимира та Ярослава.¹⁾ У сій розвідці годі спинятися над аналізою

¹⁾ Записки Н. Т. Ш. Т. 138—140 та Ювильейний Наук. Збірник Укр. Унів. в Празі в честь Масарика 1925.

питання автентичности поодиноких церковних уставів, бо до цієї справи посідаємо вже обширну літературу, в яку тяжко булоби щонебудь внести нового. У використуванні змісту церковних уставів будемо опиратися на всіх уставах з виїмком Ярославового, якого автентичности годі боронити. В прочих уставах використаємо ті часті, які нинішня історична критика вважає автентичними. Заки приступимо до з'ясування обсягу церковного судівництва, що є предметом нашої праці, схарактеризуємо коротко згаданих п'ять уставів, вказуючи як з бігом часу проявляється у них зміна обсягу церковного судівництва.

Пригляньмося проте ближше змістови церковних уставів. Коли устав Володимира короткий, але багатий змістом, бо обіймає щироку юрисдикцію церковних судів без застереження та точного означення поодиноких справ — то оба устави Всеволода вже немов зновелізовані. В них подрібно означено церковну юрисдикцію, яка тут виспеціалізована. Крім того замітні вже тут змагання відібрати церкві великі доходи з опіки над мірами та вагами, як також із торгових домів, що проявляється у відібранні духовенству половини цих доходів. Особливо II устав Всеволода оставляє церкві вже точно означені належності за сповнення духовенством богослужебних функцій при різних торгових нагодах. Устав Святослава Ольговича та устав Ростислава Мстиславича вичисляють докладно десятину, яка приходить церкві із кожної волости так, що можна означити загальну суму доходів духовенства в даних князівствах. Разом з тим маліє або й зовсім зникає судейська влада духовних у справах світського характеру, як нпр. у спадкових справах. У всіх уставах не бракує вставок та підроблення пізніших часів. В уставі Володимира автентичними є лиш 1) надання церкві десятини, 2) обсяг річевої та особової юрисдикції церковних судів, 3) догляд над мірами й вагами, 4) вузьке за-кляття.

В уставі I. Всеволода за хибною генеальогією його батьків¹⁾ слідує впадаюча ввічі вставка пізніших православних переписувачів про хрещення Володимира Фотієм²⁾

¹⁾ Ольга, мати Володимира.

²⁾ Слід відкатоличення наших давних писаних памяток пізнішими православними редакторами.

та про прихід до нас І митроп. Михайла „от земля трапезоньския ко Білої Руси граду“ Київу. Ці оба малиб буцімто хрестити „всю Руськую землю“. Ця невдала вставка¹⁾ це пізніший додаток православних духовних, які автора І схизми — Фотія — бажали мати духовим батьком нашого хрещення. Цим бажали вони зазначити непереривну тяглість „православія“ на наших землях, а відкинути якенебудь припущення про зносини нашої держави зі заходом та про вплив його й нашу церкву. Також сьогодні є деяка історична певність твердити, що прийнятих многими перших митрополитів, Михайла та Леонтія, у нас взагалі не було.²⁾

В II уставі Всеволода стрічаємо малі вставки пізніших часів, а саме що Всеволод володів „всею Руською землею“, хоч цього не було, бо вже 1137 р. був вигнаний вічем із Новгороду. Також деякі слова свідчать про пізніші додатки, пр. сукно Ипское, казнь, соблазнь. Устав Святослава ізза своєї короткості та загальності змісту не має вставок.

Останній устав Ростислава Смоленського має прикінці замітнішу вставку про передачу м. Холму церкві Пр. Богородиці та єпископови. Тут мавби князь покликуватися на свого діда Володимира, який дав це місто еп. Симеонові; це місце свідчить наглядно про пізнішу вставку.

Скупі наші відомости про судівництво на Україні до прийняття християнства. Документи пізніших часів³⁾ кажуть твердити, що українське судівництво розвивалося досить живим темпом щойно по прийнятті християнства, змінюючи свій обсяг ділання. В тих часах існували на землях

¹⁾ Фотій помер 891 р., Володимир хрестився 988 р.

²⁾ Поява цих митрополитів в каталогох київських митрополитів доволі пізна — перший раз у „Книзі Степенній“ та „Софійським Помянику“. Погоджуючися з думкою проф. Дра Чубатого, перша наша єрархія в Києві представляється ось як: Спершу не було митрополита, лиш єпископ, яким мабуть був Настас Корсунянин, правдоподібно Словянин; аж по нім прийшов перший митрополит Іван з Охриди. Був він мабуть Болгарином та независимим від Царгороду. По нім щойно прийшов перший митрополит, Грек Теопемпт, а його наслідником був Українець Іляріон.

³⁾ Володимира та його наслідників.

Київської держави ось такі суди:¹⁾ а) княжі або державні суди, яким підлягали свобідні люде, крім церковних, у всіх важніших карних та цивільних справах; б) громадські суди, які судили дрібніші справи карні, а передовсім масткові в обсягу громади або верви, звідти теж звані вервними судами; в) приватні суди, що їм підлягали закупи, невільники та їхні діти; суддею був пан; г) по хрещенні України приходять до значіння церковні суди, одержуючи широку юрисдикцію. Церковним суддею в засаді був лиш владика землі, що судив в окруженні клироса та з огляду на великі простори наших епархій виручувався владика своїм намісником. Нашим завданням є подати обсяг ділання церковних судів в церковних уставах домонгольської доби.

У противенстві до византійського цезаропапізму, який поставив свою абсолютну волю на напрямні та провідні ідеї грецького духовенства, спрямовуючи його духову творчість для добра загально-державної політики, з ущербком для добра церкви, якої старання о духове добро своїх вірних не все сходяться з інтересами держави, — церква на Україні зберігла свої привілеї, а навіть їх поширила, звільнившись від вмішування світської влади у церковні справи. Українська церква опинилася в посереднім становищі між поневоленою світською владою византійською церквою і свобідною та жадною панування латинською церквою заходу. Наша церква визначувала собі своєрідне існування, взоруючися на східних і західних взірцях. Тут зійшлися та змішалися впливи обох світів, прибравши до того закраску місцевих звичаїв. Ані грецьке насилля світських над церквою, ані жадоба панування латинської церкви не мали в нас місця. В нас церква вміла найти *modus vivendi* у всяких обставинах і чи до влади приходив князь, чит віче і тут і там церква виходила ціло. Причиною такого становища нашої церкви були місцеві обставини, як: часта зміна князів та децентралізація державної влади. Се змушувало церковні круги спиратися більше на громадянство, чим на князя.

¹⁾ гл. М. Грушевський: Іст. Укр. т. III.

Безумовно, що основним джерелом нашого церковного права були грецькі правні кодекси, але у практичній їх пристосуванні на Україні заходили великі різниці вже від самих початків. Обсяг правосуддя наших церковних судів виходив далеко поза границі, зазначені церкві византійським правом; тут черпало наше церковне право багато із західних джерел¹⁾). В Греції всі доходи зі судів йдуть до державного скарбу, в нас духовенство тягне із них великі суми, бо церковні суди мають широку юрисдикцію. Грецькі єпископські суди приймають лиш громадян, що до них зголошилися з якоюсь справою, у нас такого доривочного стану не було; нашим церковним судам підпадають означені категорії людей, стало у всіх справах, як на заході. Строго було заборонено у Византії церковним судам судити справи спадкові²⁾, а в нас, взоруючися на судах заходу, ці справи підлягають церкві, хоч правда недовго.

В нас церква, ставши самостійною, витворює із духовенства одинокий стан, який був в собі замкнений, бо інших окремих станів у нас не було. Силою обставин, а саме ослабленням абсолютної влади князів—церква здобуває собі належне становище, але хоч не піддалася примхам пануючих, то однак не змогла викресати максимум енергії та вибитися по західним взірцям на провідника деколи й державного життя.

Бажаючи стати творчим речником нової релігії, Володимир звертає свої симпатії в сторону духовенства. По нараді з женою Анною³⁾), що красше визнавалася на християнських звичаях, видає князь устав, яким дає церкві широку судейську владу; при тім забороняє всім мішатися в ті суди, або їх нарушувати. Устав цей обов'язує: а) по всіх торговельних осередках (по погостам); б) по всіх осередних містах (по городам); в) по селах — хуторах (по свободам). За те можливість виконання цієї судової влади церкви відноситься тільки до християнської людности, бо Володимир не вважав за відповідне вживати насилля і тому оставляє поганську людність своєї

¹⁾ Торговельні і купецькі зносини з містами заходу; західні посольства в нас; шлях: Київ—Новгород—Рига; Київ—Регенсбург.

²⁾ Номоканон поправлений Фотієм 8,13.

³⁾ Анна II ж. Володимира, була сестрою Василя і Константина Порфірородних, грецьких цісарів.

держави під княжим, державним правом. Цю уступку князя для поганства вповні оправдується, коли взяти під увагу ту обставину, що поганство було ще пануючим між більшістю населення Київської держави.

Серед дещо відмінних обставини наступає передача церкві судівництва в уставі Всеволода (I). Коли Володимир, як абсолютний володар, сам це переводить, то Всеволод робить це, скликаючи ціле народне зібрання: членів княжого двора, представників адміністраційної влади, народу та духовенства. Покликаючися на грецький номоканон¹⁾, скликає Всеволод нараду представників усіх верстов громадянства Новгороду і тут западає рішення, яке признає духовенству подібну судову юрисдикцію, як в уставі Володимира, однак є вона ближше означена, а навіть в дечому вже обмежена. Зріст значіння громади в Новгороді характеризує ця, скликана князем рада. В ній беруть участь: від княжого двора — князь з княгинєю та прибічниками; далі бачимо тут представників військово-адміністраційних — в особах тисяцького і 10 соцьких; самоуправну владу репрезентують два старости, Болеслав та Іваньковський Васята з начальником горожанської охорони, бирицею Мирошкою, а духовенство заступає Новгородський владика в оточенні свого клироса. І так то на цій раді представників усіх верстов новгородського громадянства, під проводом, князя, усталюють обсяг юрисдикції церковних судів.

У всіх уставах церковну судову юрисдикцію можнаби поділити на 3 часті. Існує цілий ряд справ, які судить церковний суд без огляду на особу, яка поповнила злочин чи проступок — назвемо цю ділянку церковного судівництва річевою юрисдикцією церкви. Цілий ряд осіб у всіх справах підпадає під церковний суд — се його особова юрисдикція. Вкінці церква наглядає над мірами та вагами та розсуджує справи звязані з цими торговими установами. Зачнемо від річевої юрисдикції церковних судів.

¹⁾ Було їх два: а) Івана Схолястика із 6 статтями. Були це церковні правила, доповнені світськими постановами у церковних справах (Новелі Юстиніяна); б) невід. автора з 7 статтями; його в 9 статей переробив Фотій. У нас були з початку відомі словянські переклади поодиноких уступів св. Методія — а в цілості прийшов до нас І. Номоканон Схолястика 1299 р. як Кормча книга.

II

Річева юрисдикція церкви

Зі заведенням християнства на Україні засади християнської етики мали стати нормами поступовання християнізованих громад, а порушення основ християнської моралі стало не лиш справою совісти одиниці, але також справою публичною; всяке порушення чи справ віри чи моралі мали бути судово карані. Річ очевидна, одні злочини були вважані за такі та карані судами ще за поганських часів, другі, які в особливий спосіб обиджали християнську віру, чи спеціально християнську мораль, стали аж тепер карати. Та державна влада була сього переконання, що ніхто як церква красше не знає, що є порушенням засад християнської віри та етики, та ніхто красше не зможе тих злочинів викоринити як церква, тому ті всі справи віддає княжа влада в руки церковного суду. Суд єпископа судив всі ті справи без огляду на особу підсудного. Так зродилася річева юрисдикція церковного суду. До таких справ, підпадаючих під присуд церковного суду, належать: а) всі подружні справи, б) вчинки незгідні з правдами християнської релігії, в) вчинки неприличні, негідні, неморальні, г) цивільні спори між найблизшою ріднею.

**а) Порушення постанов відносно християнського
супружа предвиджують церковні устави
в таких справах:**

1) В справах розводу (распусть, распуски); для цих ділань духовний суддя мав відповідні канонічні відомости та засобами цього знання міг красше впливати морально на їхнє поладнання згідно з законами Христової Церкви, ц. є. нерозлучности супружа. Судівництво в справах розводу та переслідування судово незаконного спільного життя це найважніші справи, церковної юрисдикції. Ще в II половині XII ст. устав Ростислава, кн. Смоленського вичисляє ці проступки на першому місці: діється це вправді вже на півночі, де християнство поширилося пізніше, як на півдні.

2) Церковний суд судив рівнож справи порушення супружої вірности (смильное, заставаніе — *adulterium*). При-

сяга вірности, зложена взаємно супругами при вінчанні, є головною підставою християнського супружа. Християнська церква вже від самих початків свого існування виступає остро проти закоріненої в нас супружої свободи і тому для певнішого і скоршого переведення цієї засади церкви бере духовенство ці проступки у свою судовласть.

3) Справи непорозуміння, сварні, колотнечі, між мужем і жінкою о майно (пошибенье, пошибальное промезу мужем і женою о животі) могли допровадити до покинення жінки мужем або навпаки. В цьому випадку нарушувано святість тайни супружа, а ще більше ставали вони злим прикладом для других. Однак ці справи швидко переходять під світську юрисдикцію, бо вже не стрічаємо їх між судовластю церкви в II уставі Всеволода та пізніших.

4) Право звільнення від супружих перешкод (*impedimenta matrimonialia*) зі свояками або кривними (в племени іли во сватовстві поймутся) задержала християнська церква свому рішенню від перших початків християнства до нинішніх часів. Устав Ростислава, князя Смоленська називає свадьбу з близькими свояками переступленням закону¹⁾ (роз. християнського) і зачисляє до важких проступків. Ця заборона має свою глибшу основу в нарушенні принципу християнської моралі, природного закону (*homo sauguinis*) та в бажанні церкви запобігти фізичним й умовим недомоганням дітей християнської сім'ї ізза змішання крові близьких свояків²⁾.

5) Поганський звичай поривання жінок був великою перепоною прикладного християнського супружого життя (умичка, уволоч). Суд над цим проступком передається церкві щойно в I уставі Всеволода. Устав Володимира не згадує про це, бо в початках християнства не можна було відразу остро братися до цього звичаєвого права у поганського населення. Більш століття боролосся духовенство з тим поганським звичаєм і щойно в уставі Всеволода (в купецькій Новгороді, де були великі впливи чужих куд-

¹⁾ „аще кто поимется чрез закон“.

²⁾ Історія доказує, що народи, серед яких були дозволені, а навіть законом поручувані супружа з близькими кривними, скоро вимирали, пр. у Фенікійців батько з дочкою, а мати зі сином вінчалися; подібно у Персів: царі Камбіз, Артаксеркс і др.

ців) можна були вмістити в устав на першому місці проти-подружних проступків. Устав Ростислава Смоленського оставляє суд над пориванням дівчат вже світській владі і то до-вільно: або князь може судити або посадник міста, а епископ одержує половину грошей із цих кар.

Цей устав віддає церкві ще осібну ділянку проступків: двоєженства і насилля. Двоєженство могло бути невластиве (ц. є. самовільний розвід), а саме друге супруже без законного розводу попереднього; і властиве двоєженство, ц. є. життя з двома жінками рівночасно. Тут бачимо, як важко було поганському населенню прийняти засади християнської моногамії, яка була заслугою тільки Христової церкви.

б) Вчинки незгідні з правдами християнської релігії

Христова релігія, подаючи новонаверненим народам відвічні Божі правди, доказані наукою та прикладом Спасителя — мусіла виступити зі всею рішучістю до боротьби з поганськими повір'ями; досить важко прийшлося духовенству на Україні боротися зі сильно закоріненим, повним буйної уяви поганським віруванням народу. Положення наших осель та хуторів серед густих лісів, над рвучими потоками та спокійними ріками витворили в душі нашого предка - поганина цілий світогляд божеських сил. Ця фантазія найшла заспокоєння у витворі безліч буцімто удоховнених творінь, які малиб мати провід над силами природи. Вірування в мавки, опирі, відьми, відьмаки, водяники, домовики, в овкулаки, яких треба було на свій спосіб задобрювати для збереження свого індивідуального фізичного існування та для здобуття матеріяльних благ, стали важким тереном боротьби християнського світогляду. Церковні устами вичисляють досить ріжноманітні діли цього поганського вірування.

В першу чергу звертаються вони проти: 1) Зносин з нечистою силою (відьство, відьмацтво). Заключалося воно в тім, що легковірний нарід вірив певним особам — ворожбитам, що вони, буцімто обдарені надзвичайним знанням та силою, можуть людям помагати, мовляв, через зносини з нечистою силою. В I уставі Всеволода находимо

в числі проступків цієї ділянки ще й отсі: віру в опирів і чари (потвори і чародіяння) та ворожба, злучена з поганським культом (волхвованіє). Мимо завзятої боротьби духовенства з поганськими віруваннями були вони ще за Всеволода практиковані часто, бо мали опору на волхвах, що ставили перепони переходови християнських ідей в широкі маси населення. Чарування одної особи другою, знання та прорікання наперед були в нас потребою й бажанням заспокоїти свою людську цікавість перед невідомим майбутнім. Християнство, вносячи на його місце високі ідеали Божого царства, мусіло багато й сильно напрацюватися у цьому згляді, хоч не встигло зовсім викоринити чарів і вороження, які до останніх часів не загинули.

2) Середником, яким духові провідники поганства (волхви і ворожбити) швидше й певніше та успішніше здобували довіря мас простолюду, було вороження зіллям (зелейництво). Знаючи з життєвого досвіду велику силу ділання певних лічних рослин — помагали ці ворожбити людям у многих випадках. Вживали вони при тім відповідних знаків та зашіптувань, вміли в різних обставинах ділати сильніше на волю та викликували серед некритичних мас віру у надзвичайні сили ділання цієї ворожби. Вороження зіллям довгі часи являється актуальним серед нашого народу, ще й до нині. Тому як проступок стрічаємо його у всіх уставах.

Устав Ростислава побіч цього проступку оставляє за церковним судом також убиття в родині на тлі чарів (душегубство), хоч другі убійства все належали до світських судів. Видно, що в тих часах роблено ріжницю між убійствами: звичайним і на тлі чарів. В останнім випадку треба було підсудного (-ну) крім кари за вбиття вилічити душевно, т. є. від нашептів та замовлювань ворожбитів.

3) Велика небезпека для христ. церкви була з боку схибленого розуміння христ. правд, перекручення правд віри і вжиття св. слів на потреби ворожбицтва. Сюди належать три способи закликання, а саме: а) хулення (бляднє) — *blasphemia*; б) зашіптування при вжитті ріжного зілля; в) єретичні вислови — *formalis negatio fidei*.

Тому духовенство, компетентне в цих справах, бере на себе обов'язок осуду цього протихристиянського світогляду, щоби ці ложні засади не були прийняті місцевою людиною за правдиві та не ширилися даліше.

4) В часах боротьби двох світоглядів: поганського та християнського приходило до активних виступів поган, а саме до злорадного нищення предметів, посвячених християнській церкві, їхня профанація та знеславлення святих місць, які згідно з християнською релігією є нетикальні. Устав Володимира і І Всеволода зачисляють сюди: а) Крадіж церковних речей (церковная татьба); річи посвячені Божому культові заслуговують на особлившу охорону та пошану. Цих крадіжей dokonувано мабуть із мотивів пустовіря, бо ці річи ставали предметом ділання, перенятого поганським змістом. Крім того всяке порушення власності церкви згідно з церковними законами уважається проступком святокрадства. б) Частими мусіли бути випадки розбивання гробів та викидування із них трупів, з яких здійснено дорогоцінні одежі та прикраси (мертвеці волочать, мертвечи совлачають), бо в двох перших уставах є про це згадка. в) Сюди належить нищення хрестів на цминтарях і при дорогах (крест посікут). Можливо, що було це цілковите нищення хрестів за намовою волхвів та ворожбитів, яким усувався ґрунт зпід їх ніг через побіду хреста, але можливе є, що воно було тільки частинне. І так: устави Володимира і Всеволода згадують даліше, що відрізувано частину (св-статуй, образів) хрестів. Ворожбити посилають тих, що то до них удаються по пораду, вирізувати якісь знаки на стінах церков, а також самі ворожать, роблячи знаки хреста на певних предметах.

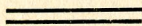
5) Густи та часті були ще традиційні звичаї віддавання почеси ріжним духам, що мали бути оживотворенням природи. Культ лісовиків і водяних мавок, що мали бути духами лісів, озер, рік і ставів, глибоко увійшов в душу поганської ще людности, яку силою християнізовано. Тому співи, забави, танці в їх честь у зарослях лісів і в кущах над водами при повні місяця, остають й даліше потребою висказання своїх душевних потреб та подяки за ріжні сповнені випадком побажання. Крім цих були ще в практиці молитви під деякими будинками, пр. під клунею (овином), мабуть як

просьба охорони їхнього господарського дорібку із поля. Вірування ці перейшли так глибоко в кров народу, що стали темою народньої творчости і дійшли до нас у формі пісень, переказів, повірок і т.п., та у змішаному погансько-християнському виді таких постатей, як Івана Купала, Іллі-Громовика і других. З тими звичаями рівнож боролася Церква при помочі своїх духовних судів.

6) Карними вчинками, звязаними зі зневажанням релігії та моралі, було збещення св. місць¹⁾ через впровадження до них звірят (скот іли пси іли птахи введеть). Устав Володимира робить застереження, що не можна такого робити без оправданої конечности (без велики нужи). Мабуть духовенство робило в початках деякі полекші і злагіднення кари за цю провину, яка в поганському розумінні нею не була. Однак вже устав Всеволода видає в цій обставині загальний наказ для всіх, без ніяких застережень та виїмків.

7) Знеславлення Божого храму (іли что неподбно в церкві подієть) якимнебудь способом уважалося на-рушенням християнських святощів, бо такі вчинки причинювалися до знеславлення церкви, а як карні звязані з обидою релігії і моралі у випадках, де вимагалося релігійного впливу, мусіли стати предметом церковних судів княжої доби. Світські суди ще й досі у християнських державах карають за такі провини, а духовна влада у випадку великого знеславлення святого місця замикає церкву до часу нового посвячення.

(Докінчення буде)

¹⁾ церкви, молитовниці.

Огляди й оцінки

(*Conspectus et recensione*s)

Dr. Martin Grabmann — *Die Grundgedanken des hl. Augustinus über Seele und Gott*. Verlag J. P. Bachem 1929. II Aufl. 8°. 111.

Напередодні 1500 річниці смерті великого стовпа западної Церкви пустила в світ кольонська накладня Бахема другим накладом інтересну книжку М. Грабмана, знатока середновіччя і релігійного життя на заході, про св.Августина його науку про душу і Бога.

Вже Плятон в протиположенню до старих гелізоістів в глибокував в загадки мікрокосму й угрунтував науку про ество і прикмети людської душі.Св. Августин, як мислитель плятонівського напрямку, поглибив і скріпив згідно з об'явленими правдами науку про душу, як самостійну, нематеріальну і невміручу субстанцію, а звідси піднісся в спекуляції й інтуїції ще висше — до пізнання Бога, якого відбиткою є людська душа. В вічній погоні за правдою винайшов великий Учитель Церкви в самім нутрі людського „я“ незбитий доказ на існування духового, невміручого первня — доказ, який сотки літ пізніше стається основою картезіанської філософії *cogito, ergo sum*. З цілої повени сумнівів, які будяться в чоловіці, безсумнівний є факт існування самого сумніваючогося. Сю засаду висказує вже св. Августин в своїм творі *De Trinitate* в формі запиту до ученика: *Tu, qui vis e nosse, scis te esse? Scio*. В творі *De civitate Dei* і *Soliloquio* обснує ширше св. Августин сю абсолютну певність існування незмінного „я“ в чоловіці.

І тут лежить ціла велич його науки аж до нині, де сучасна емпірична психольогія Вундта і психофізичний паралелізм Освальда нав'яні плитким матеріалізмом і убійчим скептицизмом, силуються захитати субстанціальність душі, зводячи її суть до вязанки духових проявів матерії.

З августинським поняттям душі є нерозривно злучена августинська ідея Бога, до якого пізнання доходить св. Августин в томістичний спосіб, зі зовнішнього світа, але особливою інтуїцією власного нутра, зглубленням самої душі, контемпляцією власного нутра, висказаною формулою: *poverim me - poverim Te*. Сей, дещо неясний, августинський доказ на існування Бога, опертий більш на інтуїції, як на дискурзивнім розумованню, має в своїй основі засаду причиновости — як і всі томістичні докази — на підставі якої Бог являється, як *primum desiderabile* аналогічно до *prima causa* і *primum movens* в макрокосмі. Він відбився сильним відгомном в спекуляції Анзельма і Бонавентури та розплився ледво видимими слідами в метафізичних доказах св. Томи.

Основи августинської психології й метафізики викладає Грабман з історичною перспективою, навіязуючи їх інтересно також до сучасних філософічних напрямів. Через се стає книжка цікавою й актуальною.

о. А. Іщак

Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел.

Переклав з грецького Митрополит Андрей Шептицький. Праці Богословського Наук. Товариства і Гр. Кат. Богослов. Академії у Львові, том IV—V. Львів 1929. ст. XIV+490. 8°.

Нова перекладна література св. Отців досі у нас дуже скупа. Ісповідання св. Августина видання ОО. Василян; Про священство св. Івана Золотоуста перекладу о. д-ра Д. Дорожинського; Гомілії св. Івана Золотоуста, печатані як додаток до колишнього органу львівських богословів „Катол. Схід“; 5 Монаших бесід і обширніші правила св. Василя Вел., перекладу Митроп. А. Шептицького — ось і тільки всього. Коли ще додати, що не маємо до нині свого підручника патрології (переклад, який о. Вас. Пришляк зладив з німецького *Grundriss der Patrologie* Равшена перележав довго в рукописі і є перестарілий насупроти найновішого видання оригіналу), ані основніших життєписів св. Отців, ані бодай хрестоматії з їхніх творів, то сказати можна спокійно, що се ділянка у нас так наче нерухана. Тимчасом заінтересовання, які твори св. Отців нині находять не тільки в богословії, але й у світських вчених, передусім у філологів, наказує нам наново підняти працю у цьому напрямі, так лочетно зазначену в самій початковій нашій літературі.

Збогаченням сеї ділянки нашої богословської літератури являється переклад аскетичних творів св. Василя Вел., зладжений Митрополитом Андреем Шептицьким і виданий як IV—V том в серії праць Богословського Наук. Товариства і Гр. кат. Богослов. Академії у Львові. Він обіймає аскетичні твори Василя Вел. в найширшому розумінню, т. зн. 3 вступні бесіди, дві вступні науки: про Божий суд і про віру, 80 моральних правил, 2 аскетичні бесіди, 55 обширних правил, 313 коротших правил, покути, 34 монаших наук і листи аскетичного змісту. Митрополит, прекрасний і практичний знавець грецької мови та практикуючи сам життя по уставу св. Василя Вел. через десятки літ, хиба найкраще вичув і віддав в перекладі кожду думку Святого. За якість мови ручать знов імена обох наших видних фільольогів, д-р. Шурата і д-р. Гординського, що провірювали мовну сторону перекладу.

Коротке введення перекладчика тісно прикроєне до змісту аскетичних творів св. Василя Вел. Нема там бесіди ні про життя Святого ні про Його твори та питання їхньої автентичности. Введення говорить лиш про розвій християнської аскетичної думки та уняття її в систему св. Василя Вел. Воно отжеж говорить zarazом виразно, для чийого і якого вжитку переклад був зладжений. Очевидно для практичного вжитку, як духовна лектура і підручник для розважань. Та Василюва аскеза обіймає всі повинности християнської праведности, і сі, що дотичать монахів, і сі, що відносяться до світських людей та висловлені катихизмовою формулою: Стережися злого, роби добре. Тому то аскетичні твори св. Василя Вел. надаються не тільки до читання для монахів, які, так сказатиб, професійно займаються аскезою, але також і для людей на світі, які плекають духове життя. Переклад може однак віддавати прислуги і для теоретичних студій, як дуже помічний середник до красшого рззуміння оригінального тексту. Численні нотки під текстом, а саме фільольогічні гльосси, критика тексту, прирівнювання тексту до латинського Руфінового перекладу обох правил, найкращим доказом сього.

Поміж недогляненнями коректи найбільше разять дуже часті ошибки в наводжених грецьких текстах. *о. В. Лаба*

Василь Шурат. **В обороні Потієвої Унії.** Накладом „Власної Допомоги“ у Львові, 1929. VIII+119.

Коли переглядаємо заголовки наукових релігійних творів, що вийшли останніми роками у Львові з під пера робітників на ниві церковного письменства, помічаємо значну перевагу публікацій у ділянці стислої богословії, біблійних наук, філософії й ін. над історичними видавництвами. Може просто здаватися, що крім о. Дра А. Іщака ніхто, або майже ніхто, не займається студіями над історією гр.-кат. Церкви¹⁾. І то не тільки *ex professo*, але навіть *прінагідно*. Видно що ця ділянка лежить іще відлогом і жде нетерпливо, аж прийдуть фахівці й любителі, щоби упрístupнити історію гр.-кат. Церкви на українських і білоруських землях інтелігентному загалови, який відчуває потребу її глибошого пізнання.

Думаю, що саме з цієї передовсім точки треба почати оцінку листа о. Петра Камінського Ч.С.В.В., аудитора гр. кат. митрополії з 1685. р. Цей лист має вже свою історію, якій видавець посвятив кілька сторінок вступу. Не маємо ніякої доброї рації, а проте й права, вважати цей рукопис фальсифікатом, якому зуміли надати штучний вид старинности. Колиби навіть текст листа о. К. не попереджало його факсиміле, ми не зналиби досить важких аргументів, чи то зовнішніх чи внутрішніх для повалення його автентичности.

Коли йде про характер оголошеного друком документу, то ніяким чином не слід кваліфікувати його як письма, зверненого проти уніятів. Заголовок, наданий цій публікації бл. п. еп. Боцяном, очеркує знов її не досить сильно. Хто знає, чи не найвідповідніший бувби такий заголовок: „Голос болю уніята з кінця XVII ст.“ О. Камінський властиво не боронить тут Потієвої унії: він писав до одновірця, найпевніше до любителя віри батьків, до товариша, отже перед ким, або перед чим мав боронити тодішню гр. кат. Церкву? Високе духовне становище, занімане о. К., позваляло йому знати все і то з першої руки! Він мав в руках першорядні документи, він полагоджував поручення дуже ніжної натури. Тому коли пише приватний лист до приятної собі особи, пише з повною свободою, ділиться відомостями, які має,

¹⁾ Заслуг „Записки ЧСВВ“ не згадую задля скромности.

певний з гори і цілковито, що всяке непорозуміння при тому є виключене, що навіть надто строгі його суди й слова не будуть пояснювані в некористь автора, або обговорюваної справи. З цього приводу лист о. К. заслугує на особливе узгляднення. Є це бюче правдивим життям, (не тим штучним життям, яке спосібний, а краснорічивий історик в силі заінсценізувати *ad putum*), спливаюче сердечною кровю листовне оповідання про те, що болить, що гризе й потрясає чоловіком до глибини, що викликає то розпуку, то взивання чуда... Правда, що лист о. К. повний острих тонів, що в ньому багато колючок, звернених в сторону тих, які були тоді при владі, як у гр. кат. Церкві, так і в пануючому латинському костелі... Автор листа напевно неоднораз змінив би, пропустив би, поправив би, злагодив би, колиби ту річ призначив до друку. Та всі ті гіпотетичні огляди устають, коли сьогодні оголошується друком рукопис уратований, вирваний від нехитної заглади десь на стриху... Історичні документи публікують не для дітей і девотів або простолюддя, але для наукових робітників, у яких справедливо припускається уміння належно використати документ. Що др. Щурат трактував справу оголошення листа о. К. з належною оглядністю, це видно вже з обмеженої, здається скількості примірників „В обороні Потієвої унії“.

Лист о. К. починається від справедливих жалів на чужу традицію східної Церкви, а зовсім злишню інгеренцію латинських єпископів Польщі в справі вибору грецьких владик. Від принципіальної річі переходить автор листу до конфліктів, які виходили на тлі прецеденції *utriusque ritus* в часі свят. Вильня була нераз свідком того роду спорів, в яких звичайно латинська сторона перечеила *de facto* рівність обох обрядів. Треба було інтервенції аж Риму, щоби оборонити те *minimum* пошани, якої найслухніше в світі домагалася для себе українське духовенство. — А питання політичного рівноуправнення! Яке над міру болюче воно було. Навіть жиди й незєдинені мали під деяким оглядом більші права в Польщі! Аргументація о. Камінського має тут непоборну силу, вона просто розчавлює ті нібито державні рації, якими намагалися нужденно прикрити несправедливість законодавства. Дуже влучно підчеркує також о. К., як багато

моглаби була тодішня польська школа зробити для згідного співжиття обох народів і обох обрядів, колиби не трвила латинської молоді проти грецької (візьмім шкільні тексти!). — Описи насильного загарбання деяких уніятських церков, монастирів і архимандрій на латинські костели, як тодішні *lasciviae regum*, були тим болючіші, що їх довершували не іновірці, але власні брати в вірі — латинники. Ми, латинники, не в силі читати сьогодні подібних описів без румянця сорому на лиці. Якаж ігноранція була при тому навіть серед латинського клиру, коли йде про східні річі! Коли так думав душпастир, то що думало простолюддя. Найгірше отже було на селі. — Не знаю, чи яку ділянку церковного життя пощадили тертя, викликані пресією латинського обряду. Навіть східні пости атаковано з того боку... Окрему картину упокорення східного духовенства творили дикі і часто цинічні помисли деяких панів коляторів. Словом, був це без пересади „пекольний гнет“ (ст. 33). Унія згинала карк перед сильним цього світу, ішла як могла на всякі компроміси..., але це мало що помагало. „Чорти наслали цю унію, бодай не сниласяби...“ (ст. 35), говорили найщиріші її противники. Може на землях Західної України було з тим якось ліпше, але на землях північних — на Підляшшу, Литві й Білоруси — було видно гірше. Мігби проте о. К. приноровити до тих, що сумніваються в правдивість його виводів, слова Гетого:

Wer den Dichter will verstehen,
Muss ins Land des Dichters gehen.

Іще сьогодні литовські й білоруські поляки, коли йде про признання тим націям *minimum* прав, є достойними спадкоємцями тих, що в своїому часі ніяк не хотіли признати своїх братів уніятів рівними собі. Не думаємо зовсім замикати очей на те, що нераз малодушне й опортуністичне становище деяких уніятських ерархів („ні Лях, ні Русин“, ст. 38), улекшувало атаки латинників, тимбільше, що ці останні творили *aciem bene ordinatam*. На загал добра половина листа о. К. відноситься до земель литовських й білоруських, тому може так екзотично для деяких у Львові звучать факти, наведені о. К.

Те, що о. К. — сам Василянин — пише про „василянську партію“ і про її відношення до Риму, це тільки епізод у довгій історії того чину. Це свідчить про буйність життя, яка проявляється звичайно в перерості деяких функцій, у надмірній імпульсивності, в пучнявінню й пруженню, скажім навіть в екстраваганціях. До їх рядів треба без сумніву зачислити цілу історію з „псевдо-Макриною XVII ст.“, Гербуртівною, яскраво подібною до своєї копії з XIX ст. (Знаменне, що обі були з Литви!). Отже ролю Воскресенців відграв при Гербуртівній тодішній протоігумен ЧСВВ, о. Мартишкевич Бусінський, про якого справді злобно висказується о. К., але від чогож є настоятелі, коли дещо розгукані підвладні відчувають до них деякі анімозії?! Є прецінь навіть приповідка про ту монашу прикмету... Отже all right. — Так само можна дарувати монахови його залюблення в своєму чині, деяке упередження до владик зі світського духовенства, а предилекцію до тих, що вийшли з його чину, передусім, коли те все побіч себе мало що не одним подихом, способом виразно анекдотичним, висказує такий світовий чоловік, як митрополичий аудитор о. К. Тут суперечности тільки на погляд. Горячий батько нераз у чуттєвій загонистости також п'ятує своїх найблизших.

Оповідючи про різні недомагання гр. кат. Церкви на Литві й Білоруси, боліе о. К. над непередбаченими новаторськими помислами в літургійному життю греко-католиків у Вильні, де перед синомом в Замостю діялися справді подібні річи. — *Curiosum*: о. К. зовсім не відчув, що такі слова як на пр. пайдзи, к вакну, вецер, дзереве, будзе і т д. (ст. 92), це чисто білоруські слова по духови й формі..., а не якась говірна мішанина!.. Це зайвий раз доказує, в якому великому степені Василяни на Литві й Білоруси були вже в XVII в. спольщені.

Причинки до листа о. К. зачерпнув видавець Шурат будьто з капітульного архіву в Перемишлі, будьто з творів, як українських і російських, так і польських.

о. В. Толочко

D. Cuthbertus Butler. — **Sancti Benedicti Regula Monasteriorum.** Editio altera. Friburgi Brisgoviae—Herder & Co. 1927. 16. XXIV+223 ст.

Книжка о. Бутлера відзначається вченістю і практичністю. В ній автор показує, як уміє майстерно орудувати модерною критикою та дає нам до рук найвірніший дотепер текст монашого правила патріярха Бенедиктинів. У тім автор показується не лиш ученим, але й практичним, тому що у своїм творі додає до студій критики сам текст правил й граматичні пояснення мови, дещо для нас незрозумілої, а також сам дух правил та засадничі гадки аскетичної науки св. Бенедикта в додатку до своєї книжки, під заголовком: „Ядро науки св. Бенедикта“.

Дуже цікавить нас це, що ся книжка розбирає питання про відносини правила св. Бенедикта до Сходу.

Читання правила Святого вражає нас у сих чотирьох характеристичних точках:

1. Спосіб писання: Є воно уложене способом заохочуючим, а не приказуючим, як у модерних правилах. Вже під сим оглядом вони зближуються до східних правил.

2. Загальність: Вони не так займаються найменшими подробицями, як модерні правила, але радше подають загальні засади аскетичного й монашого життя. Так вони полишають більше свободи ділання і тим знова ближше стоять до старинних східних правил.

3. Жерела: Але, що позитивно зближує їх до колиски монашого життя, що знаходиться на Сході, і що яскраво показує їх зависимість від нього, се ті джерела, з яких дуже часто й майже буквально черпав св. Венедикт, а саме: правила св. Василія, Пахомія, Макарія та науки св. Отців. На то ясно показують дописи, що їх автор додає під текстом правил.

4. Умірковання: Майже надлюдську строгість, що являється у правилах інших св. Отців, св. Венедикт своєю розсудністю злагіднив так, що й сильні можуть зноситися до найвисшого вершка, а zarazом і найслабші не дізнають найменшої кривди. Коби всі, як каже Святий, мали потіху та служили Господеви без негодування. Слушно ці правила можемо називати кодексом умірковання. Пр. о. Бутлер положив великі заслуги, даючи нам до зрозуміння, який знаменитий вузол творять правила св. Бенедикта між західним а слідним монашеством.

о. Бульс ЧСв.Ізб.

о. Др. *Стефан Кархут* — **Граматика української церковнословянської мови**. Львів 1927. Праці Богосл. Наук. Товариства, т. III. ст. XIX + 284, 8^о.

Автор поставив собі подвійну задачу: 1) наукову, щоби зложити граматику церковнословянської мови, уживаної тепер в наших церковних книгах, систематично уложену й оперту на наукових основах, усуваючи при тому і недостачу граматички церковної мови в її давніх формах, чи як автор говорить, недостачу граматички староцерковнословянської мови; 2) практичну, щоби — предкладаючи форми, найбільш зближені до первісного виду та усуваючи по змозі форми, що від того первісного виду різняються — причинитися тим до введення однообразности в майбутніх виданнях наших церковних книг та до здержання щораз то більшого наближення мертвої церковнословянської мови до живої бесіди, що все змінюється.

Другої практичної сторони праці я не торкаюся, бо вона тут ні при чім. Тут розходиться тільки про її наукову оцінку.

Автор взявся за діло, відповідаюче — як видно — його довголітнім студіям і відомостям. Вже з самої праці видно, що її писав автор, в особливий спосіб відданий і одушевлений до предмету, заглиблений в його квестії з великою пильністю, що в своїй праці зложив плоди довголітних улюблених трудів. Яко професор клясичної фільольогії привик він до різних граматичних квестій та фільольогічне зацікавлення свого зв'язання переніс і на давню церковнословянську мову, котра почала його цікавити можливо ще скорше чим клясична фільольогія.

Те, що він заявив у передмові, а саме, що бажає видати граматику, оперту на наукових основах, старається виконати в своїм творі. Пояснюючи поодинокі форми, старається вийти глибше в їх генезу, порівнюючи їх з відносними формами других індогерманських язиків — ба навіть іде дальше, аж до самого жерела, до язиків старо- і праіндійського. І се якраз особливша, відлична черта сеї граматички.

В своїх осудах виявляє автор свободу і самостійність; свою думку протиставить іноді думці відомих наукових поваг, з відповідним обоснованням. Прим. на стор. 52, 100, 190, 203 і ин.

Важніших похибок, граматично суцних, чи думок, котрі яскраво не далиби вдержатися, я не замітив. Одних тільки відкликів на язики праіндійський, староіндійський, готський, литовський, перський я не провірював, бо в сій справі я не знавець.

Загалом ся праця моглаби заняти вельми почетне місце в науці, якщоб не ті деякі недостачі й неточности, кот-

рих автор допустився, будьто ізза недогляду, будь ізза своєї необережності.

Деякі із тих неточностей, хоча вони й не дуже такі важні, то всетаки противляться науковій постановці діла і не повинні знаходитися в науковій праці. Другі відносяться більше до способу самої будови праці і вказують на деякий брак письменської практики в автора: автор то не вповні висказує свої думки то знова допускає багато інших неточностей і промахів в їх будові; попадаються інколи й особисті погляди автора без відповідного обоснування, на котрі не кождий погодиться і котрі відносяться до менше важних квестій. Також відносно розподілу і упорядкування предмету стрічаються деколи неточности, більше або менше яскраві.

I

Одною з перших передумов наукової обробітки предмету се ясне, точне й повне определення і розуміння обговорюваних понять, старанне їх розмежування, правильний, відповідаючий вимогам логіки розподіл і розклад. І під сим оглядом автор не остерігся перед похибками.

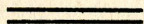
Вже сам заголовок, названня сього твору *граматики* не відповідає вповні написаному творови. Бо до поняття *граматики* належить як складова часть так і *синтакса*. А о синтаксі немає в книжці і згадки, хоча синтакса церковнословянської мови має доволі много замітних особливостей (уживання простого й розширеного виду прикметників, уживання аористів, *dativus absolutus*, різнородні грецизми й др.)

Колиби автор занявся й синтаксою, то певно побачивби і свою другу похибку, а саме нестійність зробленої ріжниці між старочерковнословянською і церковнословянською мовою (ст. VIII, IX і др.), побачивби, що між старочерковнословянською і новоцерковнословянською мовою нема суцної ріжниці, що се один і той самий язик і тільки поодинокі його форми дістали з часом инший правопис, відповідно до зміненого виговору й инший зверхній вид.

А вже зовсім противиться логіці висказ: виробилася церковнословянська мова: 1) болгарська, 2) сербсько-хорватська, 3) східнословянська; бо одно не може бути три; треба було сказати: виробилися мови 1) болгарська і т. д. (властиво: виробилися три види тої мови: болгарський, сербсько-хорватський і т. д.)

о. Т. М.

(Докінчення слідує).

Вибрані питання (ANALECTA)

о. Іван Рудович † 6/8 1929. Дня 6. VIII 1929 замкнув очі на вічний сон чоловік, що міг іще довгі літа служити науці, бо мав до сього всі дані: начитаність, працьовитість і уміння володіти пером. Та укрита і невилічима недуга зломилла його в 61 році життя, відірвала від праці й осиротила між іншими також Богосл. Н. Товариство та його орган „Богословію“, якої покійний був визначним співробітником.

Манила покійника наша церковна минувшість, якій бажав посвятити всі свої сили і нераз нарікав, що надмір годин в школах, як також праця над катихитичними підручниками для народних шкіл не дали йому осягнути леліяного ідеалу. Всеж таки його науковий доробок непересічний. В 1901 р. містить покійний в „Богословськiм Вістнику“ розвідку про єпископів Шептицьких, які відіграли таку велику ролю в історії галицької Унії. В р. 1907 появляється в Шематизмі львівської Аепархії його „Коротка історія галицько-львівської епархії“, а вслідуючим році „Хронольоґія київських митрополитів“. Опісля слідує 15-літня перерва в його науковій праці, де покійник був зайнятий видаванням катихитичних підручників для народних шкіл та громадянською роботою у львівських культурних і станових товариствах: Народній лічниці, Т-ві Ап. Павла, Т-ві Ап. Петра, Доставі, Урядничо-священничій Касі та бурсі ім. Митр. Шептицького, головою якої був до останньої хвилі життя. В тім часі виступав часто на проповідниці львівської Волоської і Спаської церкви, як також дописував радо до „Ниви“, де появлялися його інтересні статті з нагоди 50-літнього ювілею о. А. Стефановича, 25-ліття на владичім престолі митрополита Андрея, 300-ліття мученичої смерти св. Йосафата, про будову Святоюрської церкви за еп. Льва Шептицького, про катехитичний конґрес в Монахові і ин.

Новозасноване в 1923 р. Б. Н. Товариство, якого покійник став дійсним членом, оживило знов його інтерес до історії Унії. Щоби дати щось наукового і жерельного, ходив покійний у вільних хвилях до львівських бібліотек, а наслідком сеї праці повстає поважна научна розвідка про

Кобринський Собор, друкована в „Богословії“ за рік 1924 та полишена в редакційній теці „Богословії“, друга інтересна праця про столові добра київської митрополії, яка має небавком появитися. Праця покійника під заголовком „Кобринський Собор з р. 1626“ є цінним научним вкладом в нашу історію Унії. Тут розяснено ті напрями суспільної, політичної і релігійної натури, які нуртували серед церковних кругів українського народу, поділеного на два релігійні табори. Унія „Руси з Русю“, ідея, яка присвічувала многим вже в початках Берестейської унії, а по убивстві св. Косафата видавалася бути одиноким виходом зі скрутного релігійного положення, окремих, підчинений Римови український патріархат в Києві, який мав увінчати діло унії „Руси з Русю“, ось ідеали, коло котрих обертаються серйозні змагання наших церковних верхів, безсмертного Рутського, Петра Могили та Смотрицького—народньо-релігійні ідеали, яких здійснення могло стати рішачим для цілої нашої будучности. На жаль не знайшли ці ідеали XVII ст. зрозуміння серед ширших кол українського громадянства, засліпленого релігійною боротьбою. Розвіяло їх козацтво, що за намовою царгородських патріархів взяло в свої руки оборону православ'я і скріпило в той спосіб релігійну єдність з Москвою. Доконали решти вороги нашої народньої і релігійної сили, яка на протязі XVII ст. мала кілька разів нагоду прийняти конкретні форми. А нині приходить нам лиш з трудністю відшукувати загублену велику ідею і показувати її сучасному світови, неначе загублену драхму. Покійний о. Іван Рудович був одним з тих, що вглубився в історію Унії, умів віднайти затрачену велику ідею і кинути на неї нове світло. Опублікований ним словянський, незнаний досі, текст Кобринського собору, знайдений в бібліотеці Н. Тов. ім. Шевченка ч. рк., 287 каже вимовно, іменно в першій своїй точці, яку счеркнено в латинській редакції в Римі, що митр. Рутський був ревним приклонником ідеї унії „Руси з Русю“.

По 300 літах підійшов знов до ідеї українського патріархату геніяльний Папа Лев XIII. Завдяки своїй бистроті ума зорієнтувався він в політичній ситуації, яка витворилася під впливом проекту Бісмарка, що хотів в 1888 р. ампутувати зростаючу в сили Росію утворенням українського князівства над Дніпром. В звязку з тим проектом плянував незабутній Папа утворення київського патріархату, перевів реформу василіянського Чина, щоби так піднести нашу унію, як чисельно найсильнішу. На сім тлі виступає постать Митрополита Андрея, нащадка великих носіїв уніонної ідеї XVII і XVIII ст., який був одиноким чоловіком, що перед 30 роками міг здійснити надії Риму і католицького світа. Ось улюблена тема, яку знов твактує пок. о. Рудович при нагоді 25-літнього ювілею нашого Митрополита в ювілейнім

числі „Богословія“ за р. 1926 в статті т. зв. „Вступлення Митр. Андрія Шептицького на митрополичий престіл у Львові“. Сю саму тему оброблює Покійник вже перед тим в „Ниві“ за р. 1924 п. з. „Перед 25 роками“, де сягає спомином до одnorічної діяльності Митрополита Андрія на єпископськім престолі в Станиславові. Також стаття, поміщена тогож року в „Ниві“ п. з. „Мученича смерть св. Йосафата, її причини і наслідки“ є синтетичною розвідкою, де розроблено історичне тло, на яким виступає св. Йосафат та підчеркнено порушену вже в „Кобринськім соборі“ ідею українського патріярхату, якої приклонником був також наш св. Мученик.

Громадянська діяльність пок. еп. Боцяна була також належно освітлена завдяки одній статті, яку поміщено в по-смертнім числі „Богословія“ за 1927 р., як теплий спомин о. Рудовича. В тім самім числі знаходимо його „Погляд на історію луцької єпархії“, статтю, що була призначена для збірника, який задумував видати покійний єпископ-номінат на луцький престіл.

Був покійний о. Іван Рудович ревним робітником в Христовій винниці, був освіченою людиною, що старався зглубити нашу минувшину і винести звідти на денне світло ідеї, якими жили великі творці Унії і які можуть одушевити сучасне покоління, що виявляє виразне стремління відродити цінности богатої спадщини. Тому, парафразуючи слова Апостола, кличемо за покійником у вічність: „Ти добрим подвигом подвизався, біг свій скінчив, віру заховав, зате належитья Тобі вінець правди, який дасть Тобі Господь, справедливий Суддя в день той!“ (2 Тим. 4, 7). *о. А. Луцак*

ВСЯЧИНА — ХРОНІКА

(Varia — Chronica)

Вартість богословії як науки. У своїм слові з нагоди святочного відкриття гр.-кат. Богословської Академії у Львові в минулому році сказав між иншим Митрополит Андрей Шептицький, що сьогодні вже в науковому світі ніхто не оспорує, що богословія є наукою. А інакше воно було перед 40—50 літами. Сьогодні занотуємо також самі погляди представників німецької науки, виявлені з такої нагоди — Німецький Союз моністів виніс на своєму недавньому зібранні в Дрездені цілу низку дрібних і нікчемних постанов проти Церкви, з яких найважливішою і найбільше безглуздою була отся: Звернутися до відповідних державних властей з проханням о усунення з університетів богословських факультетів та заступлення їх катедрами науки про релігію. Одночасно, надсилаючи відпис постанови, звернулися моністи до ректорів усіх німецьких університетів, щоби вони своєю повагою підперли їх у відносних властей. І так відповів їм ректор тібінгенського університету: „Постанову й прохання відкидаю як найрішучіше як замах на цілість університету. Наш університет свідомий того, що в часі 450-літнього свого існування зробив так багато для духового й культурного життя, якраз завдяки теологічним факультетам, якими він, як і показним числом людей славного імени, що на них трудилися, справді гордиться. Постанову вважаю типовою для осудження тих ділянок, яких сути й проблематики не хочеться зрозуміти. Загальна культура не дасться ніколи обмежити односторонно на якусь одну ділянку. Це говорю, з гордістю, як природописник“... А ректор єнайського університету відписав: „Я не можу ніяким чином підпірати вашої постанови. Я навпаки, вважаю богословію наукою, якою повинні університети зай-

матися, а вилучення богословських факультетів обох віросповідань я вважавби такою шкодою для німецьких університетів, якої ніколи не далось би направити“.

Кард. Гаспаррі. Секретар Стану Кард. Гаспаррі уступив із свого становища. Сідоголовий кардинал (ур. 1852) усунувся на подаровану йому папою віллу на Colle Орріо, де задумує віддатися праці над викінченням великого твору про джерела канонічного права, якого появилось досі 4 томи. На виразне бажання св. Отця залишився він, як до тепер, на чолі важних церковних Конгрегацій.

Проф. Бавмштарк. На опорожнену по професорі Грімме катедру семітської філології мінстерського університету покликано проф. д-ра Антона Бавмштарка, який працює на ділянці історії й культури християнського Сходу та східної літургії; від 1921 працював він як почесний професор на університеті в Бонн, а останніми літами зараховано його як надзвичайного професора католицького університету в Німвеген та професора ісламознавства в утрехтському університеті.

Новий орган Ф. В. Ферстера. Знання у цілому світі великий педагог, пацифіст та незломний борець за права християнської моралі в громадському життю Фрідріх Вільгельм Ферстер приступив до видавання свого власного органу „Die Zeit“ для пропаганди своїх ідей. Перше число цього органу появилось 6. січня ц. р.

Покликана до життя св. Конгрегацією для справ семінарій і університетів Комісія для реформування студій та порятку іспитів на папських університетах намічує ось як упорядкувати сю справу: Молоді студенти-богослови, що починають свої студії на котрім-небудь із папських університетів, мусять у ціли осягнення докторського степеня пройти п'ятирічний богословський курс, попереджений — як і досі — трилітнім філософським курсом. По скінченню богословських студій мають кандидати посвятити один рік філософським студіям та щойно тоді старатися о промоцію.

Переповнення німецьких університетів. Загальне число студіюючих на німецьких високих школах

виносило літом 1929 р. 123.700 себто о 11.385 більше як літом 1928 р. Надвишка припадає по найбільшій часті на університети, які виказують 9.768 студентів більше як літом попереднього року та на технічні школи, що виказують 1.202 студентів більше в порівнанню з літнім семестром попереднього року. На поодиноких родах високих шкіл студіювало: теологічно-філософічних 1.615, технічних 21.347, господарських 1.480, торговельних 3.460, педагогічних академіях 1.326 та на інших високих школах 1.382 слухачів. В порівнанню до літнього семестру 1913/14 р. зросло число студентів у пять разів. На зїзді економічної допомоги німецького студентства, на якому обговорювано справу переповнення університетів, вказав голова економічної допомоги Др. Ганс Сікорскі на те, що в майбутньому система одної згл. двох дітей побільшить наплив у високі школи, бо вона дає можливість навіть менше засібним батькам дати своїм дітям довше й коштовніше образування. Головними причинами напливу до високих шкіл у сучасности є надмірні управнення, яких сподіються по високій школі та тіснота сучасного німецького життя. Але не треба забувати, що є також ряд причин, які оправдують цей наплив: 1) в певній мірі конечно академізування станового життя, 2) необхідно конечно помноження фахівців з висою освітою, викликане ріжними винаходами й технічним поступом, 3) зростаюча потреба учителів середніх шкіл, спричинена в великій мірі зростом населення, 4) продовження часу студій і т. д. Також великий відсоток опускає високі школи без зложення кінцевого іспиту.

Католицький народній університет в Дубліні.

Перед повстанням вільної ірландської держави було там лише два протестантські університети. Теперішній національний університет є католицький. Подібно як університети в Кембріджі й Оксфорді, належить він до типу колегій, а в деталях пригадує університет в Бомбаю (Східні Індії). Поодинокі колегії находяться по ріжних містах. Університет складається з колегій в Дубліні, Корку й Galway та з великої міжепархіяльної семинарії в Maunooth. Кошти удержання покриває ірландський уряд, але університет має автономію так під оглядом організації навчання, як і адмі-

ністрації. Поодинокі колегії мають також деяку самоуправу. На чолі університету стоїть 35 сенаторів, між якими один архієпископ, один єпископ, і чотири священники; уряд має чотири місця. Семинарія в Маупоотх незалежна від сенату й нею управляють безпосередно єпископи. Колегії самі укладають собі програми навчання, а сенат їх затверджує. Професорські катедри обсаджують в той спосіб, що дана колегія представляє трьох кандидатів, з яких сенат вибирає одного.

П'ятий міжнародний конгрес історії релігій

відбувся між 27—30. серпня 1929 у шведському університетському місті Люнд при участі 250 учених 29 національностей, шведського престолонаслідника та представників деяких європейських держав. В рефератах обговорювано загально історію релігій та виказувано в енциклопедичний спосіб їх теперішній стан. 95 рефератів та дискусії конгресу поділено на 8 груп: 1) справи загальні, 2) релігії народів низької культури й фольклор, 3) єгипетські й старосемітські релігії, 4) грецько-римські релігії, 5) германсько-кельтійсько-словянські релігії, 6) релігії Ірану, Індій та далекого Сходу, 7) іслам, 8) жидівство і християнство. В рефератах пробивалися найрізномірніші напрями, а головно в питанню первісних понять ріжних народів про душу й життя по смерті так матеріалістичних, як і духовно-ідеалістичних та при порушуванні проблеми монотеїзму первісних народів. Справоздавці зазначають, що відкинено цілковито й рішуче радикальний еволюціонізм. Гідним уваги кількарізне підчеркнення думки, що наука релігії мусить знова більше послуговуватися філософією, бо без неї найкращі результати емпіричного (філософського й етнологічного) досліду мусять стратити по більшій часті свою вартість. Проф. Борнґавзен з Бреслава зазначив сильно в своєму рефераті: „Наука релігії в світлі теології“, що саме положення науки релігії з філософією та історією релігій не вистарчас та що тут потрібне особисте зжиття з якоюсь релігією. Професори унів. Др. Авфґавзер і Др. Стеффес, що писали про конгрес у німецькій пресі, підчеркують конечність живішої участі католицьких учених в подібних зїздах тим більше, що в новіших часах відзискують у науці давні католицькі погляди свої права.

Скільки є студентів в польських висших школах? В польських висших школах студіює тепер близько 45 тисячів молоді. Більш-менш 25% загалу академиків творять жида. (Жидів в Польщі є 11%).

Проф. Грабман про діло Мелера (Möhler) З нагоди відвідин могили великого католицького богослова Мелера з нагоди зїзду католицького академічного союзу, присвяченого релігії й праву, сказав проф. прелат Грабман з Мюнхену в промові між иншим: Мелер є зразком одушевленого для Церкви богослова. Подібно як Геррес (Görres) був він бойовим духом, що жив у тих часах, коли німецька богословія пробоєм промостила собі шлях із кризи просвічення до католицької ясности й правди. Йому треба в великій мірі завдячувати обновлення католицької науки в німецьких землях у першій половині минувшого століття. На його памятнику поміщені як вираз змісту його життя: *Defensor fidei, litterarum decus, ecclesiae solamen*. Великих мужів почитаємо найкрасше не богатьома словами, але наслідуванням їх способу думання й діл. Мелер був *defensor fidei*. У передмові до першого видання „Символіки“ написав він такі слова: „Чиста наука Христа і євангельська правда є найвисшим добром людства“. Католицька Німеччина й католицький академічний союз мусять бути пройняті цим центральним значінням науки Христа для життя одиниці й загалу. Віра в Ісуса Христа і Його святу науку дає нам вичерпуючу розвязку також усіх питань про відношення релігії до права. *Litterarum decus*: В Мелері просвічує нам достоїнство й знеслість католицької науки, *sacra doctrina*. як про це з замилюванням говорить Тома з Аквіну. *Ecclesiae solamen*: В день усіх святих простягаються горизонти й перспективи нашого віруючого світогляду про церкву і царство Христове в незміриму далечинь й розміри, перед нашу душу стає нам „*communio Sanctorum*“—таїнственна спільнота життя й любови прославленої Церкви неба, страждучої Церкви чистилища та воюючої Церкви тут на землі у повній своїй змістовности. Подібно як великий Мелер, якого життя пожерло себе в службі для святої Церкви, повинні також ми, католики—християни й академіки вважати ідеалом і повним зміслом нашого життя те, щоби

кождий на своїй станиці своєю діяльністю й своїм прикладом працював і жертвував для царства Божого.

О. професор Др. Альберт Кун (Kuhn), бенедиктинець, помер 1929 р., як 90-літний старець в Айнзідельн. Був він величною особистістю в головній мірі на полі історії католицького мистецтва. При всій своїй діяльності виказав наглядно давню католицьку правду, що релігія і правда культура йдуть разом і спомагають себе, що краса лучиться та годиться з правдою і добром. Дивоглядом булоби, якби віра й наука, що впливають з висших джерел, могли або мусіли стати проти себе. „Чим красше гармонізує розум з вірою, тим буйніше в тій епосі цвите культура“, було його сталим твердженням. Кун, це чистий характер, духово сильна та трудолюбива природа, вчений і вчитель. Через довший тяг свого життя вчив в гуманістичній гімназії в Айнзідельн мову грецьку і французьку, історію штуки й німецьку літературу. У всіх предметах спосіб його викладів це простота, ясність і зрозумілість. Любив своїх учеників і в цьому якраз його педагогічний успіх. Як вроджений друг молоді вмів вляти в них одушевлення та силу до змагань. Як вчений: видав крім довгого ряду дрібніших публікацій, монументальне діло: *Allgemein Geschichte der Kunst*. в 6 півтомах.

КНИЖКИ I ЧАСОПИСИ

(I Libri et II ephemerides)

Divus Thomas. Freiburg i. d. Schweiz. Albertinum. 1929. Heft 3. *Dr. P. M. Hallfel:* Züge zum Christusbild beim hl. Thomas von Aquin (Fortsetzung). Christus Jesus, unser Vorbild und Formalideal in seiner Eigenschaft als „Verbum Dei spirans amorem“. *Dr. P. R. Klingseis O. S. B.:* Moderne Theorien über das Unterbewusstsein und die thomistische Psychologie (Fortsetz.). *Dr. J. Brinktrine:* Der einfache Priester als Spender der heiligen Firmung. *E. Commer:* De Ecclesia. *P. G. M. Mauser, O. P.:* Das Wesen der Thomismus (Fortsetz.). Literarische Besprechungen.

Divus Thomas. Piacenza, Collegio Alberoni. 1929 № 3. *P. Lumbreras, O. P.:* De sensualitatis peccato. *E. Neveut C. M.:* La pratique de la vertu. *A. Rossi, C. M.:* Recentiores de la vertu *G. M, Ferrella C. M.* Il Monima Trintfario nel Genesi I—XI Operum indicium etc.

№ 4—5. *C. Spicq O. P.* Les sacrements sont cause instrumentale perfective de la grâce. *E. Neveut C. M.:* Des actes entitativement surnaturels, *J. Bittremieux:* Deus est suum, creatur non est suum esse. *J. Courtois, O. P.:* L'induction socratique. *P. Castagnoli, C. M.:* Regesta Thomistica *E. Neveut:* Le molinisme. *H. Chr. Scheeben:* Pro canonizatione Beati Alberti Magni. Operum indicium etc.

1929. Nr. 6. *E. Neveut, C. M.:* Des actes entitativement surnaturels. *J. Le Rohellec C. Sp. S.:* De genuina humanae cognitionis ratione adversus idealismum hodiernum. *A. M. Pirota, O. P.:* Disputatio de „potentia oboedientiali“ iuxta thomisticam doctrinam. Operum indicium etc.

Ephemerides Liturgicae, Roma 33. Via Pompeo Magno, 21. 1929. Fasc. 3. *S. Rituum Congregatio:* De privilegiis festorum S. Teresiae a Jesu Infante et S. Francisci Xaverii. *S. Poenitentiaria Apostolica:* Dubium de privilegio sacerdotibus in Constitutione Apostolica „Ausplicantibus nobis“. *X. Schmid:* De Breviario Romano reformando commentatio. *P. Connolly:* The use of incense in the Roman Liturgy. *I. Hansens:* L'Agape et l'Eucharistia. *E. Jammers:* Die Antiphonen der Reimoffizien. *V. Tirozzi:* De tempore, loco et modo Missae celebrandae. *Academicus:* De festis simplicatis. *C. Spitoni:* Schema rubricarum Breviarii Romani. Bibliographia etc.

Fasc. 4. *Acta Pii PP. XI.*: S. Joannes Bapt. Vianney Patronus omnium Parochorum seu animarum curatorum constituitur. *S. Rituum Congregatio*: De utriusque Titularis Officio a parcho duarum ecclesiarum recitando. II. Preces pro rege et populo post Missam conventualem recitandae in ditionibus Italiae. *S. Poenitentiaria Apostolica*: Approbatur Collectio precum piorumque operum, quibus RR. PP. indulgentias adnexuerunt ab a. 1899 ad a. 1928. *P. de Puniet*: Le Sacramentaire Gélasien de la Collection Philipps. Son Propre national et ses emprunts au léonien. *X. Schmid*: De Breviario Romano reformando? commentatio. *A. Wilmart*: Prières pour la Communion en deux psantiers du Mont-Cassin. *W. Lampen*: Fr. Gulielmi de Melitona O. F. M. Opusculum super Missam. *G. Biasotti*: La prima confraternita del S. Cuore di Gesu in Roma e l' Ufficio liturgico del S. Cuore. *V. Tirozzi*: De expositionis throno, de Cruce super altare, de benedictione in sensu liturgico etc. Consultationes etc.

Fasc. 5 *Acta Sanctae Sedis.*: *S. Rituum Congregatio*: De precibus pro Rege et populo Italiae. Communicatio intorno a una risposta apocripha. Decretum de Officio et Missa S. Margaritae Alacoque. *S. Poenitentiaria Apostolica*: Declaratio circa Indulgentiam toties quoties Crucifixus adnexam. *X. Schmid*: De Breviario Romano reformando commentatio. *W. Lampen*: Fr. Gulielmi de Melitona O. F. M. Opusculum super Missam. *R. Pilkington*: Die Antiphonen der rheinischen Reimofficien. *V. Tirozzi*: De calicibus non consecratis, de Sanctorum iconibus, de annui delatione in functionibus etc. *P. Battistini*: De differentibus Occidentalium ritibus deque fidelium participatione ad Missam. *C. Spitoni*: Schema rubricarum Missalis Romani. Consultationes etc.

1929. F. 6. *Acta Sanctae Sedis.*: — *S. Rituum Congregatio*: Indulta pro Congr. Missionis: I. De modo imponendi sacrum numisma miraculosum multis fidelibus petentibus. II. Pro fratribus coadiutoribus laicis. III. Circa Missam de requie. *S. Poenitentiaria Apostolica* — Preces indulgentiis ditatae pro Russia. *S. C. de disciplina Sacramentorum* — Instructio de quibusdam vitandis atque observandis in conficiendo sacrificio Missae et in Eucharistiae sacramento distribuendo et asservando. *J. Petro*: Das „subiective“ in der urchristlichen Liturgie. *P. Salmon*: Les prières et les rites de l' Offertoire de la Messe dans la liturgie romaine au XIII et XIV. siècle. *I. Hanssens*: L' Agape et l' Eucharistie. *G. Prado*: El Antifonario Mozarabe de Leon y la ciencia liturgica, *F. Ravanat*: Civium oppidi S. Ginnesii processio cum mysteriis anno iubilari 1600 facta. *R. Pasté*: De significatione liturgica vocis „mystica“. Venerabiles Servi Dei hoc anno Beatorum honoribus aucti. *C. Spitoni*: Schema rubricarum Missalis Romani privato studio redactum. Consultationes etc.

Estudis Franciscans. Barcelona — Sarrià. 1929. Fasc IV. *P. R. de Mataró*: Inmaterialitat de l'anima humana.

Humilis a Genua: De Theologiae obiecto scholastica disquisitio. *T. Villanova a Zeil*: Doctrina doctrios Seraphici de conritione. Notes et documents.

Irénikon. Amay sur Meuse. 1929. Nr. 2. *L. Beauduin*: La Centralisation romaine. *A. Stoelen*: Le Corps mystique. *The Belpaire*: Lettres du Mont-Athos. *S. de Popow*: Les stundistes russes. *A. Stoelen*: Trois publications magistrales. Les Oeures de Georges Scholarios; La Vie de Syméon le Nouveau Théologien. La Doctrine de l'Orient séparé sur l'Eucharistie. *C. Korolevskij*, *T. Haluscynskij*, *J. Skruten*: Reflexions sur l'Uniatisme. Chronique etc.

Nr. 3. *L. Beauduin*: La liturgie et la séparation des Eglises. *I. Belpaire*: Lettres du Mont-Athos. *F. de Wyels*: Le Concile du Vatican et l'Union. *D. P. O.*: Le Baptême dans le Rit Byzatin. Chronique etc.

Nr. 4. *C. Korolevskij*: Le Passage et l'Adaptation des Occidentaux au Rite oriental. *F. de Wyels*: Le Concile du Vatican et l'Union. *A. Martel*: Miracles et légendes de l'Ukraine contemporaine. *L. Kobilinski-Ellis*: Sur P. Tchaadaïev. *V. Kofevnikov*: Les monastères russes. *C. A. B.*: Son Éminence le Cardinal Schuster. *D. P. O.*: Le Baptême dans le Rit Byzantin. *D. C. L.*: Chronique. Bibliographie.

Nr. 5. *L. Beauduin*: La Vie Monastique dans le Désert de Judée. *M. Théodoriat-Carada*: L'Âme rumaine. *F. de Wyels*: Le Concile du Vatican et l'Union. *Reinhold von Walter*: Le Chrétien russe. *J. B. Monnoyeur*: Sermon du Chancelier Jean Gerson pour le retour des Grecs à l'Unite. Vie de saint Jean l'Ibere et de saint Euthyme, son fils. *D. C. L. et D. G. L.*: Revue de revues. Bibliographie.

Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven. Breslau, Ring 58, 1929. Heft 1. *Ulrich Preuss*: Katharina II von Russland und ihre auswärtige Politik im Urteile der deutschen Zeitgenossen. *J. Matl*: Die Entwicklungsbedingungen der epischen Volksdichtung bei den Slaven. Miscellen etc.

Heft 2. *Emmy Haertel*: N. V. Gogol. *Ulrich Preuss*: Katharina II. von Russland und ihre auswärtige Politik im Urteile der deutschen Zeitgenossen. *T. Wotschke*: Polnische Studenten in Frankfurt. *Dr. K. Tyszkowski und Dr. S. Zajczkowski*: Archeion, Bücherbesprechungen etc.

Heft 3. *Dr. M. Dolenc*: Die niedere Volksgerichtbarkeit unter den Slovenen von Ende des 16. bis Anfang des 19. Jahrhunderts. *E. Lukinich*: Der Kaisertitel Peters des Grossen und der Wiener Hof. Miscellen etc.

Heft 4. *Dr. S. Kuleko*: Die Agrarverhältnisse in Weissrussland vor der Umwälzung im Jahre 1917. *O. Forst-Battaglia*: Boleslav Prus. Bücherbesprechungen etc.

Les Questiones liturgiques et paroissiales. Louvain Abbaye du Mont Cèsar. 1929. Nr. 3. *A. Collette*: La renaissance du Latran. *R. Van Doren*: Le nouvel office du Sacré-Coeur. *B. Capelle*: Les collectes des dimanches après la Pentecôte. *A. François*: La liturgie nuptiale, *L. Herz*: Un essai de verrerie liturgique. *L. de Groef*: Transmission du Chant liturgique par le Radio. *L. Lefebvre, S. J.*: Comment assister à la Messe. *A. Remillieux*: La liturgie familiale. Bulletin etc.

Nr. 4. *B. Capelle*: Antiennes pour la moisson dans le Missel romain *J. Kreps*: „Divini cultus Sanctitatem“. *I. Dirks*: Iconographie Byzantine. *M. Daras*: Jean Burchard. *R. van Doren*: La participation active des fideles à la Messe. Les prières après les Messes privées. *A. Groegaert*: La Prise de possession du Latran. Bulletin etc.

Nr. 5. *J. Poille*: Le Sanctoral de S. Pie V. et la tradion latine. *D. I. van Hontryve*: Toussaint. *B. Capelle*: Les dernières collectes du Temps apres la Pentecôte. *P. S.* La XII-e Semaine liturgique française. *J. Kreps*: La XIII-e Semaine liturgique neerlandaise. *M. Grégoire*: S. E. le Cardinal Schuster. Bulletin etc.

Nr. 6. *D. I. van Hontryve*: L'Avent: *D. Maur Grégoire*: La messe du Mercredi des Oratre-Temps d'Avent. *D. B. Capelle*: Les collectos du Temps de Neol. Notes etc.

1930. Nr. 1. *D. B. Capelle*: Liturgique et non liturgique. *D. B. van Doren*: La suspension de l' Allelnia. *D. B. Capelle*: La vie liturgique de Dom Columba Marmion. Notes etc.

Nova Revija. Makarska, Convent des Franciscains. 1929. Br. 2. *O. A. Cikojević*: Svećenik u školi, *P. Grgec*: Naša književna nastojanja. *Dr. Ivanov*: Životna snaga kršćanske čistoće. *Dr. Š. Simunović*: Sv. Pavao u borbi protiv zakonskog formalizma Židova. *Fr. L. Bajić*: Civilizacija i nadnaravni život. Kulturni pogledi etc.

Br.3-4 *Milanov S.* Petro in Pio.--Pii XI. chronologia. *Grabić, Dr. PP.*: Romani Pontifices et generis humani progressus. *Dr. J. Simrak*: Orthodoxorum unio in Dalmatia septentrionali s. XVII *P. L. Bajić*: S. Pontifices Pii XI opera circa vitae spiritualis pomotionem. *Dr. P. C. Kržanić*: Sanctus Pater - Pater Actionis Catholicae. *Dr. P. G. Božitković*: Confessio Petri et ipsius primatus in Mt. 16, 13—19. *P. A. Cikojević*: Christus est fundamentum oboedientiae Summo Pontifici. *Dr. P. S. Petrov*: Roma in nostra literatura. *Dr. P. R. Rogosić*: Sabbas, primus Serborum archiepiscopus et Sedes s. Petri. *Dr. P. N. Vuco*: De infallibilitate Romani Pontificis. *Dr. P. A. Guberina*: Quid profugi Russi de natura Ecclesiae doceant? *Dr. P. O. Knezović*: In quonam consistit vis papatus. *Prof. J. Juras*: S. P. Joannes VIII. et Bramir dux Croatarum. *Prof. P. Grgec*: Paparum in Croatas beneficia tempore difficillimo. *Dr. P. V. Radonić*: Summi Pontifices et pax mundi. *P. P. Vlašić*: Papa pacis. *Dr. P. A. Crnica*: Valor

juridicus Tractatus Lateranensis *Dr. P. A. Benigar*: Maximus Confessor et primatus Romani Pontificis *Dr. P. B. Radonić*: S. Bonaventurae doctrina de suprema in Ecclesia potestate. Miscellanea etc.

Nouvelle Revue Théologique. Louvain, rue des Récollets, 11. 1929. Nr. 4. *L. Lefebvre S. J.*: La fonction liturgique par excellence: La Messe. Esquisse historique. *J. de Séguier*: Quelques réflexions sur le sacrifice eucharistique. *A. Valensiu*: Un aspect de la théologie de la prière. Actes de Saint-Siège. *Actes du Souverain Pontife*: Règlement de la „question romaine“ et Concordat avec l'Italie: échange des signatures des plénipotentiaires: discours du Saint-Père du 11 et du 13 février 1929. Constitution apostolique *Divini Cultus* sur la liturgie, le chant grégorien et la musique sacrée. *J. Creusen, S. J.*: S. Congrégation Consistoriale. Affiliation des prêtres aux Rotary Clubs. *J. Pauwels, S. J.*: Sf Congrégation des Rites. La communion de plusieurs malades. *Commision Pontificale pour la Russia*. La conversion des Russes au catholicisme. Bibliographie etc.

Nr. 5. *F. Jansen, S. J.*: Jésus a-t-il-ri? *G. Delannoye, S. J.* Du Réel et de la Réalité. *L. Honoré, S. J.*: L'Église catholique de rite latin en Roumanie. *J. Pauwels, S. J.*: L'élévation du re de la fête du Sacré-Coeur. *J. Creusen, S. J.*: La confession des „juvénistes“. Dispense des oeuvres du Jubilé. S. Congrégation du Concile. Chapellenie. Tribunal de la Rote. Causes jugées en 1928 S Péniteucerie. Priviiége personnel on autel privilégié? Bibliographie etc.

Nr. 6. *P. Charies, S. J.*: Vicarius Christi. *J. Creusen, S. J.*: Septans de pontificat. *M. Ledrus, S. J.*: La doctrine missionnaire de S. S. Vie XI. *E. de Morean, S. J.*: Pape et Roi. *A. Van Hove*: Le concordat entre le Saint-Siège et le gouvernement italien.

Nr. 7. *E. Ranvez*: A propos du probabilisme. *E. Przywara S. J.*: Le mouvement théologique et religieux en Allemagne. Actes du Souverain Pontife. Actes ultérieurs du Souverain Pontife Concernant ces Conventions: Lettre au Card. Gasparri sur le discours de M. Mussolini.-Télégramme à S. M. Victor Emmanuel III. Roi'd Italie. — Transfert du titre diaconal de Saint-Marie aux Martyrs à l'église Saint-Apollinaire. Administration religieuse de la Cité Vaticane. Saint J. B. Vianney, proclamé patron des cur de l'Église universelle. Bibliographie.

Nr. 8. *P. Galtier, S. J.*: La pénitence en Occident aux dierniers siècles de l' antiquité chrétienne. *E. Przywara S. J.*: Le mouvement théologique et religieux en Allemagne. *J. B. Bord.*: De l' institution des sacramento par le Christ. S. Congrégation du Saint-Office: Livre condamné. La masturbation pour but médical. S. Congrég. des Sacraments: Mariage religieux en

Italie. S. Congrég. des Rites: Des droits et privilèges liturgiques de saint François Xavier et de sainte Thérèse de l'Enfant Jésus dans les Pays de Missions. S. Pénitencerie: Les crucifix avec indulgence „toties quoties“. Commission d'interprétation du code: Doutes divers. Commission Pontificale pour la Russie: Note sur l'Instruction du 12 janvier concernant la Conversion des Russes. Bibliographie.

Nr. 9. A. *Prérez Goyna, S. J.* Le mouvement théologique en Espagne. M. *Devoldero C. S. Sp.*: Le prologue du troisième évangile. A. *Muller, S. J.*: L'Église et la question syndicale. L. *Honore, S. J.* Le Concordat entre le Saint-Siège et le royaume de Roumanie. *Actes du Souverain Pontife*: Concordat entre le Saint-Siège et le royaume de Roumanie. S. *Congrégation du Concile*: Les syndicats chrétiens. *Commission d'interprétation du Code*: Doutes divers. Bibliographie.

Nr. 10. Bénédiction de S. S. Pie XI. Notre numéro jubilaire. J. *Levie, S. J.*: La Nouvelle Revue Théologique. P. *Charles, S. J.*: La théologie dogmatique. Hier et aujourd'hui. J. *Lovie, S. J.*: La crise de l'Ancien Testament. J. *de Ghellinck S. J.*: Les études patristiques depuis 1869. A. *Vermeersch, S. J.*: Soixante ans de théologie morale. J. *Creusen S. J.*: Du Concile Vatican au Code de droit canonique. Tables méthodiques de l'année 1929.

1930. Nr. 1. B. *Boigelot, S. J.*: Le mot „personne“ dans les écrits trinitaires de saint Augustin. J. *Theissen*: La première communion des enfants. J. *Salsmans, S. J.*: Donner on différer l'absolution? J. *Pauwels, S. J.*: Consultations liturgiques. Actes du Souverain Pontife.—Privilèges accordés à l'Amérique latine. J. *Pauwels S. J.* Célébration du S. Sacrifice, distribution et conservation de la Sainte Eucharistie. J. *Creusen S. J.*: Réponses du 20 juillet 1929. J. C.: Ligne de conduite pour l'admission à l'Église de Russes convertis. Bibliographie.

Estudios Ecclesiasticos. Madrid, Pozas 12. 1929. Fasc 3. Em. Sr. Card. F. *Ehrle*: Los manuscritos vaticanos de los teólogos salmantinos del siglo XVI. — Domingo de Soto; Melchor Cano y Bartolomé Carranza de Miranda; Vicente Barrón. L. *Teixidor*: Del concurso inmediato de Dios en todas las acciones y efectos de sus criaturas. J. *Puig de la Bellaçasa*: Boletín de Teología especulativa. La esencia del sacrificio de la misa. Notas etc.

Fasc. 4. Card. F. *Ehrle*: Los manuscritos vaticanos de los teólogos salmantinos del siglo XVI: Diego de Chaves; Domingo de las Cuevas; Ambrosio de Salazar; Juan de la Peña; Pedro de Sotomayor; Mancio de Corpore Christi; Bartolomé de Medina; Pedro Hernandez. Bover J. M.: El consulado de los geminos y el año de la Pasión. D. *Dominguez*: Es censurable el eclecticismo filosófico suaresiano? A. M. *Élloriaga*: No cabe fe

divina en ningun virtual inclusivo antes de su explication infalible dado for la Iglesia? *J. M. Ibero*: Boletin de Cosmologia biológica. *F. Fuster*: Boletin canónico: Exposition y discusión de los principales puntos de Derecho canónico tratados en la Preusa técnica. Notas etc.

1930. F a s c . I. *F. Fuster*: Legislación canónica y civil sobre el tesoro artistico y literario de la Iglesia. *F. Segarra*: La dobla conclusión del Evangelio de San Juan: XX 30-31 y XXI, 24-25. *E. Ugarte de E.*: Vuelta a la Historia de la Filosofia Medieval. *Palmés, F.*: Boletin de Psicologia pedagogica. *E. Harnández*: Boletin de Teologia Ascetiça y Mistica. *F. Fuster*: Boletin canonico. Notas etc.

Franziskanische Studien. Münster i. W. 1929. Heft 1-2. *Dr. W. Lampen, O. F. M.*: Alexander von Hales und der Antisemitismus. *P. L. Meier, O. F. M.*: St. Bonaventura als Meister der Sprache. *Dr. F. Schwendinger, O. F. M.*: Die Erkenntnis in den ewigen Ideen nach der Lehre des hl. Bonaventura. *Dr. W. Pohl*: Ein bedeutsames Werk der Franziskanerscholastik des XIII. Jahrhunderts. Bemerkungen zu Jansens Olivivausgabe. *P. C. Othmer, O. F. M.*: Das Martyrium von vier Franziskanern zu Tana in Indien am 9. und 12. April 1321. *Dr. K. Kantak*: Die Entstehung der polnischen Konvente der Böhmischn-Polnischen Franziskaner-Provinz. *P. H. Rieck, O. F. M.*: Zur Geschichte des Wallfahrtsortes Marienthal.

1929 H. 3. *Dr. °. Klein*: Pfarrer in Rottenbauer. Die Überlegenheit der Charitaslehre des Johannes Duns Scotus. *Dr. R. Juhász*; Pfarrer in Sanpetrumare-Gross-Sankt-Peter, Banat, Rumänien. Der erste Franziskanerbischof in Südosteuropa, Antonius, Bischof von Tschanad. *Dr. B. Beyer*: Zur Frage nach der Echtheit des Summa des Alexander Halensis. *P. Dr. F. van den Borne O. F. M.*: Alvarna-Wychen, Ursprung und erste Entwicklung des Franzischkanischen Dritten Ordens.

Kist: Der hl. Johannes Kapistran und die Reichsstadt Nürnberg. *Dr. P. Schlager*: Zur Geschichte der Franziskanerinnen zu Goch.

H. 4. *P. D. Doelle O.F.M.*: Zur Geschichte der Betrachtung im Franziskanerorden. *Dr. P. Fleig*: Um die Echtheit von Duns' Scots' De anima. *P. C. Othmer, O. F. M.*: Die zwei Missionreisen des deutschen Franziskaners P. Liberat Weis nach Aethiopien. *P. A. Götzelmann, O. F. M.*: Das Studium der Philosophie und Theologie im Franziskanerkloster Miltenberg a. M. 1743-1807. *Dr. W. Felten.*: Zur Geschichte des Minoritenklosters Seligental a. d. Sieg.

Gregorianum. Roma, Via del Seminario, 120. 1929. Fasc. 2. *P. Galtier*: Les péchés „incurables d'Origéne“. *P. Hoenen*: De indole methaphysica Mechanicisimi. *H. Lennerz*: De historia applicationis principii: „Omnis ordinate volens prius vult finem quam ea, quae sunt ad finem“ ad probandam gratui-

tatem praedestinationis ad gloriam. *F. M. Cappello*: Esame di alcune opere di diritto e di teologia morale. *G. Jarlot*: Bulletin de Philosophie Politique. Recensiones etc.

Fasc. 3. *L. Lohn*: Doctrina S. Basili M. de processionibus divinarum personarum. *E. Hocedez*: Deux questions touchant la distinction réelle entre l'essence et l'existence. *E. Pelster*: Beiträge zur Chronologie der Quodlibeta des hl. Thomas von Aquin. *A. D'Alés*: L' Ambrosiaster et Zénon de Vérone. Recensiones etc.

Fasc. 4. *L. Lohn*: Doctrina S. Basili M. de processionibus divinarum personarum, *A. Teixidor*: De mente S. Augustini, circa timorem servilem. *A. M. de Elorriaga*: De la afirmación del objeto formal en el acto de fe divina. Recensiones.

Hochland. München, Kösel'sche Buchhandlung 1928/29

H. 9. *Dr. F. Fuchs*: Der römische Friede; seine Propheten, Pseudopropheten, Vorläufer und Märtyrer. *W. M. Sensinow*: Die verwehrten Kinder in Sowjetrussland. *Dr. J. Lulvé*: Bismarck und die römische Frage. *O. Berneder*: Der Hundezüchter. *Dr. H. Getzeny*: Recht und Grenzen der Soziologie. Kritik etc.

H. 10. *Dr. W. Wittich*: Sieg und Niederlage. *Dr. L. Hänsel*: Herman Helefe. *M. von Ruth Schaumann*: Der Petersiliengarten. *Dr. J. Weingartner*: Der unbekannt Sailer. Kritik etc.

H. 11. *Dr. H. Luft*: Englands Zweinationalproblem. *H. M. Kraus*: Ärztinnen. *T. Haecker*: Der Begriff der Wahrheit bei Søren Kierkegaard. *Dr. P. M. Gusinde*, *S. V. D.*: Das Feuerland und seine Bewohner. *J. Balde*: Mariä Himmelfahrt. *K. Muth*: Friedrich Linhard. *K. B. K. von Schwarzenfeld*: Hand in Hand. *Dr. L. Hänsel*: Herman Hefe. Kritik etc.

H. 12. *Vom Herausgeber*: Entscheidung. *Dr. G. J. Ebers*: Reichsverfassung und christliche Staatslehre. *Dr. R. von Schankal*: Hugo von Hofmannsthal. *H. M. Kraus*: Ärztinnen. *Dr. M. Schlüter-Hermkes*: Grundsätzliches zur katholischen Frauenbewegung. *Dr. J. Nadler*: Hugo von Hofmannsthal Ausklang. *Dr. A. Dempf*: Unsere zwölf kleinen Propheten. *Dr. L. Hänsel*: Herman Hefe. Kritik etc.

1929/30 H. 1. *W. Moock*: Galilei - ein Symbol. *Dr. H. Gesenk*: Was geht in unserem Bauerntum vor? *H. H. Ehrler*: Der Morgen. *Dr. P. Funk*: Der heutige Ruf nach Geschichtsrevision und das Bild Friedrichs des Grossen. *F. Oberneder*: Spieglein der Jugend. *R. Billinger*: Der Wald. *Dr. R. von Schankal*: Gläubigkeit. *J. Winckler*: Der Büsser. *K. Spenditz*: Anmerkungen zur neuen Baukunst. Kritik etc.

H. 2. *Dr. Ph. Funk*: Die geistige Gestalt Johann Adam Möhlers. *Dr. K. Guenther*: Frühlingfahrt durch Palästina, Syrien, und Mesopotamien. *K. G. Pfeill*: Wie stählerne Sichel. *Dr. M.*

Laros: Eigentum und arbeitsloses Einkommen. *Dr. P. Graf Thun-Hohenstein*: Abschied vom Altar. *K. Kölsch*: Durch die Nacht. *A. Graf Soltykoff*: Die Agrarkrise Russlands. *D.K. Molinski*: Hans Delbrück. Kritik etc.

H. 3. *Dr. P. O. Casel, O. S. B.*: Das Weihnachtmysterium. *Dr. R. Friedman*: Die Agrarkrise Frankreichs. *P. Dörfler*: Die Arme Magda. *Dr. H. Kühle*: Max Ettlinger ein christlicher Philosoph. *Dr. J. Weingartner*: Monumentalmalerei in Tirol. *Dr. K. Guenther*: Frühlingfahrt durch Palästina, Syrien und Mesopotamien. Kritik etc.

H. 4. *Dr. Gotfried Eberz*: Vom Wesen der Geschlechterliebe oder androgyne Erotologie. *B. Domarus*: Der Verfall der Hauswirtschaft. *R. Ullmann*: Kino. *F. Deml*: Der Führer. *Dr. P. Wust*: Das Rätsel des Philosophen Descartes. *Dr. O. Floeck*: Unbekannte Briefe von Zacharias Werner. *Dr. H. Schwarz*: Bildnisse Zacharias Werners. Kritik etc.

H. 5. *Dr. A. Paquet*: Die Rhein-Ruhrstadt. *L. Geibel*: Gebet. *W. Moock*: Das Ende des galileischen Zeitalters. *R. Schaumann*: Die Hochzeit zu Kana. *Dr. A. Nobel*: Das wirkliche Indien. *R. von Schaukal*: Der Einsiedler. *Dr. O. Floeck*: Unbekannte Briefe von Zacharias Werner. Kritik etc.

Theologie und Glaube 1930. H. 1. *Dr. Schmidlin*: Die spezifischen Vorzüge der modernen Kirche. *Stapelmann*: Der Gedanke der Gemeinschaft in der griechischen Liturgie. *Dr. H. Pfafschbacher*: Römisches Recht und katholische Kirche. *H. Kropfenberg S. J.*: „Domine, doce neos orare“. *Dr. B. Schwentner*: Die Grundsätze des des Codex Juris Canonici über die delegatio und die Entscheidungen der Codex-Commission über die delegatio zur Eheassistenten. *V. Vilinskij*: Geistesleben der russischen Emigranten. *N. N. in X.*: Ein Diasporabild. Kleine Beiträge etc.

Theologische Quartalschrift. Augsburg. 1929. Heft 1—2. *Adam*: Die abendländische Kirchenbusse im Ausgang des christlichen Altertums. *Geiselmann*: Die Stellungnahme des Guibert von Nogent in der Eucharistielehre der Fröscholastik. *Preysing*: Ehezweck und zweite Ehe bei Athenagoras. *Fischer*: Das Problem des neuen Exodus in Isaias c. 40—55. *Stolz*: Das Recordare. *Löhr*: Die Rechtsstellung des Hospitalseelsorgers am Heiliggeisthospital zu Weilheim in Oberbayern. Besprechungen. etc.

H. 3. *Allgeier*: Desiderium collium aeternorum. *Greiff*: Zur Aberkiosiuschrift. *Landgraf*: Gesetze der scholastischen Problementwicklung. *Geiselmann*: Die Stellung des Guibert von Nogent in der Eucharistielehre der Fröscholastik. *Browe*: Die scholastische Theorie der eucharistischen Verwandlungswunder. Besprechungen etc.

H. 4. *Wiesmann*: Die literarische Art ger Klagelieder des Jeremias. *Bévenot*: Alte und neue Lukanische Quellen. *Greiff*: Zur Aberkiosiuschrift. Besprechungen.

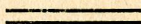
Theologisch-praktische Quartalschrift. Linz a. d. Donau, Stifterstrasse 7. 1929. 3. H. *O. Cohausch, S. J.*: Sendung und Geschicke des Propheten Elias. *Dr. L. Kopler*: Klerus und Politik. *Dr. E. Dubowy*: Die Magdeburger Tagung für Exerzitien-Organisation. *P. Beda Danzer, O. S. B.*: Erziehungsziel in der Regel des heiligen Benedikt. *Dr. K. Meister*: Die Bedeutung des österreichischen Jugendgerichtsgesetzes für die Seelsorge. *J. Knor*: Rassenhygiene. *Dr. G. Reinhold*: Albert von Ruville über die Wiedervereinigung der christlichen Bekenntnisse. *O. Kessler*: Die Güte und Milde in der Seelsorge. Pastoral-Fälle etc.

Heft 4. *O. Cohausch, S. J.*: Evviva Pio XI. *Dr. L. Kopler*: Klerus und Politik. *V. Kathrein S. J.*: Überfluss und Almosen. *A. Vermermensch, S. J.*: Soziale Krise und Reformtheorien. *P. Z. Fischer*: O. F. M.: Achtung auf die Freidenker. *P. N. Brühl*: Unterbrechung der Schwangerschaft und Tötung des Kindes bei der Geburt. *Dr. J. Haring*: Die kanonische Stellung geistlicher Wirtschaftsorganisation. Pastoral-Fälle etc.

Zeitschrift für katholische Theologie. Innsbruck. 1929. H. 3. *B. Jansen*: Beiträge zur geschichtlichen Entwicklung der *Distinctio formalis*. *P. Gächter*: Zum Pneumabegriff des hl. Paulus. Rezensionen etc.

H. 4. *P. Browe*: Die Kommunion in der Pfarrkirche. *B. Jansen*: Beiträge zur geschichtlichen Entwicklung der *Distinctio formalis*. II. *P. Styger*: Die altchristliche Kunst. — Grundlegende Erörterungen über die Methode der Datierung und Auslegung. Beiträge etc.

1930. Heft 1. *C. Feckes*: Wissen, Glauben und Glaubenswissenschaft nach Albert dem Grossen. *B. Griesser*: Beiträge zur Textgeschichte der *Expositio IV evangeliorum* des Ps.-Hieronimus. *P. Gächter*: Zur Exegese von Röm. 6, 5. *J. B. Umberg*: „*Sacramenta efficiunt, quod significant*“. Rezensionen etc.

В адміністрації „Богословії“

Л Ь В І В, К О П Е Р Н И К А 36

можна набути:

(IN ADMINISTRATIONE „BOHOSLOVIA“ (Leopol, Kopernik 36)
venient libri)

Богословія	т. I.	(Bohoslovia	vol. 1)	2 Dol. a.
„	т. II.	(vol. II)	2 „ „
„	т. III.	(vol. III)	2 „ „
„	т. IV.	(vol. IV)	2 „ „
„	т. V.	(vol. V)	2 „ „
„	т. VI.	(vol. VI)	2 „ „
„	т. VII.	(vol. VII)	2 „ „

ВИДАННЯ „Б О Г О С Л О В І Ї“ (Ed. „Bohoslovia“):

1. Dr. Jos. Slipuj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus Si explicanda, p. IV. + 29. 8° — 1/2 Dol. (3 зол.)
2. о. Др. Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi) ст. 61. 8° — 1/2 Dol. (3 зол.)
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati p. 54. 8° — 1/4 Dol. (3 зол.)
4. о. Др. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схолястика. ст. 76. 8° (Dr. Jos. Slipuj.: De S. Thoma Aq. atque theol. et philosophia scholastica) — 1/3 Dol. (3 зол.)
5. Dr. Theod. T. Haluščynskij OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. p. 22, 8° — 1/4 Dol. (2 зол.)
- 6 Dr. Jos. Slipuj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet? p. 36, 8° — 1/2 Dol. (3 зол.)
7. о. Др. Сп. Кархут: Нове видання Службеника (Dr. Sp. Karchut Nova editio Liturgiconis slavici). ст. 34, 8° — 2.50 зол.

Праці Бог. Наук. Товариства (Opera Theologicae Societatis Ucrainorum)

Виходять під проводом о. проф. Д-ра Йос. Сліпого — (Sub directione Prof. Dr-is Jos. Slipuj)

Т. I. Св. свщ м. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kunsevucz) — матеріяли і розвідки з нагоди ювілею, зібрав о. Др. Й. Сліпий, ст. 261. 8°, ціна 2 Dol. (14 зол.)

Т. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate. p. VIII + 120. 8° — 1 Dol. (7 зол.)

- Т. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковнослов'янської мови (Grammatica linguae ecclesiasticoslavicae ucrainicae). ст. XIX + 284 8°, ціна 2 Dol. (15 зол.)
- Т. IV—V. **Аскетичні твори** св. Отця нашого Василя Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni) — переклав з грецького митроп. Андрей Шептицький, ст. XIV + 490. 8 ціна 2 Dol. (17 зол.)
- Т. VI. о. Др. Василь Лаба. Біблійна Герменевтика (Hermeneutica biblica). ст. 148, 8°, ціна 1 Dol. (7 зол.)
о. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статути ст. 19. 16° — 35 сот. (5 ст. а).

ЧИ ВИ ВЖЕ СТАЛИ ЧЛЕНОМ

Богословського Наукового Товариства?

ЗГОЛОШЕННЯ ПРИЙМАЄ
СЕКРЕТАР ТОВАРИСТВА:
ЛЬВІВ, КОПЕРНИКА ч. 36.

ПЕРЕДПЛАТА НА „БОГОСЛОВІЮ“ В КРАЮ
2 ДОЛ. РІЧНО.

ЧЛЕНИ „Б. Н. Т.“ ДІСТАЮТЬ „БОГОСЛОВІЮ“
ДАРОМ.

ПРОХАЄМО ВИРІВНАТИ ЗАЛЕГЛОСТИ.